Контрольный экземпляр

Массе а мехкий пролетареш, вIашагIкхета!

Серлало

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА,
НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувл 1923 шера денз ★ ШИНАРА, 12 ИЮНЬ, 1990 ШУ. ★ № 69 (7883). ★ Мах 3 кеп.

Нийса никъ лаха беза

РОССИЙСКИ ПАРТИЙНИ КОНФЕРЕНЦЕГА

Д. Г. ЗАВГАЕВ, КПСС Нохч-ГIалгIай обкома хьалхара секретарь, НГIАССР Лакхехьарча Совета Председатель, РСФСР халкъа депутат

Фухха дувце а, Российски коммунистически парти хьахинна йоалаш латт. Хьинар долаш а хIама хьакхоллаш а хургйий-хьогI из, могаргдийхьогI цунна унахцIена мел дола низаш шийна чуоза, КПСС-е перестройка еча доккха дакъа лаца? Со се теш коммунистий Iалальмате боккхача низах. Кердаьккха парти хьаелга дIадоладе деза хIара республикас цига малагIа дакъа лоацаргда къоастадарца. Из ишттa дой, цу гIирса проект оттаелга нийса чакхдоаккхаргда, долче, гIирс ше йIаьхача хана латтаргба.

Перестройка дIайолайнча денз ха дукхагIа ме йоал, къаьггагIа хоалу вайна де лаьрхIа хиннача а. хIаьта вай вахара дакъа хулаш латтача а хувцамий лоархIам. Цох дувц аз перестройкана аьрдехьара а аьттехьара а критика ерашкара партена дага а хиннадац ший мел дукха проблемаш къестае езаргья, яхаш дувца хабараш хьахозандаь. Цу къамаьлашта раьза вац со. Цу наькъа тIа нийсъяла тарлу цхьайола варианташ теркал ца еш йиса хила мег. Цхьабакъда, керттера декхараш довзаш хинна хилар — цхьаккха шеко йоацаш да.

Хьалхашка оттадаь декхараш кхоачашделга низкъалагIа латт. ЧIоагIа тешаш ва со: цхьанне даккха гIалат доаца социально-политически структураш, шоашта тара кхыяраш йоаца экономически моделаш хьае йиш я, бакъда, уж ерригаш болх бе йолалургьяц сага психологи хийцача мара. Мадарра аьлча, воаш эргадаха гIерташ доахи вай, хIаьта из Iалальмате хала чакхдаккха дезаш хIама а да, хIана аьлча шин хано кхетам бенна нах ма дий вай. Цхьабакъда, вай массавар бе-бе воландаь, перестроечни процессаш а бе-бе лел вайцига. Из-м, хетаргахьа, цхьабараш — алхха прогрессивни, вожаш — алхха консервативни ба, аьнна а дий-хьогI. Цхьабараш иштта ба, вожаш кхыча бесса ба, яхаш нах белгалбе безац. цох чакхдаьннад вай, уж тайпа гIулакхаш леладарах воай Даьхенна мел доккха зе хиннад ховш ма дий вай.

Хан дефицитага а из е вож решени тIаэцара эшача информаце дефицитага а диллача, эргадовлара хIанзара процесс цIенхаштта тахка езаш я. Событеша сихду вай, хIаьта уйла е, маIан де цхьайолча хана кхоадац. Аьрдехьара цIогIарч детт: «Живарий, сухалбе», яхаш, хIаьта аьттехьара «Мича кхача гIерт вай?», яхаш деча хаттара жоп далар дех. ХIаьта тахан дика баха лов наха. дикагIча оагIорахьа хула хувцамаш бIаргаго безам боагIа цар. Цу тIеххьарчо, хетаргахьа, хьадийхар парте XXVIII съездага йола КПСС Платформа проект хьакхоллилга.

Платформа проектана критика ераша, йоах, из сов тIехьа араьккхай. Дувцилга а дац, дика дар цу тайпара документ 1985 шера тIаийцадаларе. ХIаьта цу хана цунга даха дог дарий? Хетаргахьа, дацар. Наькъа сакхетам чу хулаш латтар кхетадара вайна массанена уж шераш эшар. Боккъалдар аьлча, Российски коммунистически парти хьаелга цIаьхха дагадеха хIама мичад. Мехка чакхъювлача геттара чоалханеча общественно-политически процессаша хьалхадаьккхар из, хIаьта цу сахьате къоабалдаь тIа а эцанзар. ХIанз-м цхьаккха шек вац из эшаш хиларах, хьаштдале, хиланза яргIйоацаш а хиларах. Цу тайпара хIама нийсделар КПСС ЦК Платформа проектаца а. Цунна тIакхачалехьа вай чакхдала дийзар экономикерча стрессех, депутатски дискуссех — халкъо лехарех, партена шийна чухь хиннача кхерамеча боламех. Цудухьа да из документ лоархIаме, чIоагIа уйла яь оттадаь а. Нахаца къамаьлаш деча хана хоалу хьона пар из кхетаделга, керттерча даькъе из хул ше леладер а перестройка чакхйоаккхача ше лоаца дакъа а саго кхетадеш латтандаь.

Чоалхане политически биографи йолча регионерча партийни организацена кулгалдеча сона эггара чIоагIагIа дага йоахк парте а мехка а къамашта юкъерча гIулакхий культура проблемаш. ХIана аьлча, дукха моттигаш нийслу перестройка керттера декхараш кхоачашделга экономически даькъе къестале дезаш. ДоагIаш а нийса а дий-хьогI из? Сона хетачох, дукхагIча даькъе из процесс кхетае йоагIаш я: авторитарни структураш йолча хана а юха ца соцаш хьаенай къаман сакхетам лакхбалара процесс, хIанз шерра яржаш латт, чоалханеча а цхьайолча хана драматически формашка а йоалаш.

Шеко яц, боккха лоархIам болаш хургья правовой паччахьалкхе хьаяра тенденцеш, цхьабакъда, дувцар сенах да аьлча, из да вай общества социально-политически структураш кердаяхара процесс шоаш санна яраш кхыйоацача социально-психологически образованешца вIашагIа тоханза яьг ца хиларах, хIаьта уж хьахиннай дукхкача къамех латта вай Даьхе когаш тIа эттача 70 шера. долче, массе хIаманга диллача негативни я ала йиш йолаш а яц. Бе-беча къамех болча наха итташ шерашка шоайла леладаь лерттIа гIулакхаш. ХIанз бегдоахаш дукха дувц «кердача исторически общностах — наI долча советски халкъах». Аз кхетаду. хIара халкъа культура дегIайоалаяра чоалханеча процессашта нивелировка е йиш яц, бакъда, социально-психологически общность яхар йолга шеко йоацаш да.

Из общность хиларо новкъарле ю-те хIара халкъа культура дегIайоалаяра? Декхар кхычох латт. Советски Iаьдала шерашка советски наха юкъе хьахинна даьнар, хIанз мехка хулаш латтача къаман сакхетам дегIаболабара динамични процессаща малагIча тайпара нийсдергда. вIаши тардергда? Цу хаттара жоп далара, сона хетачох, цкъа-тале, тохкамаш де деза. хIаьта уж тоъаш дац, шозлагI-дале, управленчески решенеш тIаэца еза, Iилман тохкамех коггIортилга а еш. ХIаьта хIанз, аз кхеталечох, из процесс лерттIа лелац. Управленчески решенеш тIа а нийце, уж юкъехкухь дийнача политически процессана, Iомалуш я гIалаташ дувлийташ а, кийчъяь «политически технологи» а йоацаш. Цу тайпара социальни эксперименташ массаза а кхераме я. хIана аьлча технологи лерттIа кийчъяь ца хиларо эггара толашагIдола управленчески гIулакх толхаде тарлу. Цудухьа ях аз юхасаца, дIаюха хьажа, вайна гонахьа хулаш латтачун уйла е еза.

Сайна критика ергIолга хов сона, — мохк кризиса тIакхаьчача хана сабар де деза яха цхьаькха саг гучаваьнав, аргда. Лаьттан тIа ваха практик ва со, хIаьта наха юкъе болх беча сона дика хов сага стабильность, кхоанарча денах. бола теша, хьал-таро, шийна лагардар дIаала йиш хилар эшилга. Кхоана фу хургда па харах. хаьлда де дезар фуд па харах кIаьдлуш латт нах, хIаьта политически реформаш яра оттаьча темпо Iалальмате чоалхане политически хьалаш хьале тарлу. хIаьта хIанз хьадеш а латт. Технологи лерттIа кийчъяь йоацаше, цох тIехьагIа хургдар фуд па ховшие, кулгалхошка овлангара бе-бе решенеш тIаийяйта гIертилга — авантюризм я.

Хьаацаргда вай дукха партеш хила тарлуш дола хьал. Из иштта хуле, миштай вай балха система? Дукха партеш йолча хьалашка партийни комитета балха культура мишта хила еза, мишта хила йоагIа стиль а методаш а — цу дешай хIанззе терко е еза, из ца дой, инициатива кхычарга кхоачаргья, вай мелагIа да, аьнна, ца кхоаче а, вай кхоанен уйла ца ендаь. КПСС-а духьала латтараша сихбенна шоай структураш хьаю, хьалхагIа вай дувлийта гIалаташ теркал а деш, хIаьта цхьайолча хана шоашта долча гIулакха пайда ийбу тахканарча лерттIа йоацача моттигех. ХIанзарчоа партийни комитеташа обопона лаьцай, цар доаггIача бесса зец керла общественни боламаш. ХIаьта царна анализ е еза, нийсача наькъа тIа царца гIулакхаш леладара тIехьа хила деза. Партена гонахьа деррига прогрессивни низаш кхотаде хьажа деза вай. Из проблема къоастаяр Российски партийни конференце керттера декхар да.

ШоллагIа дош — парти а федераци а. Со се духьала ва КПСС къаман квартирашка «дIатаръяра». Стратеги наI хила еза вай, хIаьта къаман - региональни декхараш, проблемаш, башхалонаш теркалъянза яргъяц, из вай па дой тахан яха йиш йолаш яц парти, цо юхаеттаргья цун перестроечни потенциал. Парте къаман структурех хулаш-хулаш реалеш хулаш латт. Мишта лархIа еза уж? Сона хетачох, яьнна цIи йоае а па гIерташ. сихха динза даргдоапар да демократически федераце хьалашка парте болх бара цIенхаштта Iилман концепци кийчъяь. ХIанз, КПСС-о кердача хьалашка болх бара кийчъяь концепции йоацача хана, маьала. Прибалтике санна, нийса доаца боламаш хьахилар, аз кхетадечох, цецвала везаш хIама дац. ХIаьта гIулакх стандартни а доаша леладара даь цхьаккха дац. Литве хиннар хилалехьа центра боараме цIенхаштта хIама динзар парте чухь къаман-культурни башхалонаш теркалъяра. Парте чура вахара системана тIа-тIа хьинарегIа юкъе гIерт парте боацараш, парте хулача процессий шай тайпара катализатор я из. Масала, тха республика цхьайолча районашка халкъо дIадийхар парте райкомий хьалхара секретараш а бюрош а отставке йоахийтилга. Цхьайолча моттигашка тха планашка хьежжа дар из, бакъда, оаха мелал гойтар, хIаьта наха хьалхадаьккхар де дезар, долче, тхо тIехьа тохаделар. Моттигаш нийсъелар эмоцеш котйоалаш а, хано хьахьокхаргда керда секретараш хержа коммунисташ гIалат баьннаб е баьннабац.

ЧIоагIа теш со, духхьал КПСС я бе-бе общественно-политически низаш а хьашташ а кхотаде дезар. Из хIама къаьггагIа хьахьокха деза КПСС Платформа тIа, процесса стратеги а тактика а кийчъе еза. из ца дой парти эргаяккха йиш яц. ХIаьта Россе коммунистий форумо КПСС XXVIII съезда гIо де деза парте кердача функцей модель оттаяра. Из дош къдастадой — бIубенна наха духьала гIоргда вай. цар тешам воашкахьа боаккхаргба.

XXVIII съездага йолча КПСС ЦК Платформа проекта тIа болх беча хана, уйла е еза цох кхоаненгахьа бухь билла документ хилийтара, хIаьта цунца цхьана таханарча ден кIийлен тIа латташ из хилийтара. Ха сихха хувца ма лой. ХIанз общественни сакхетам Iалальмате сиха бекъалу, хIама бе-башха ца хета нах обществе тIа-тIа кIезиглуш латт... ЧIоагIа теркам тIаозаш да цхьа хIама: перестройкана духьала волаш саг вац. Цхьайолча хана хеталу, позицеш зIаммига мара эргаш яц, аьнна. Цхьабакъда, цу зIаммигача хIамо доал деш лелаеча процессанеи кегаран юкъе, дискуссештеи гражданска конфронтаценеи юкъе доазув оттаду.

Кхетадеш дац цхьаькха хIама — ерригa политически кортамукъаленаш махулла сихагIа чакхъяха а гIерташ, вайна цхьайолча хана дицлу перестройкас толам баккхара эггара хьалха эшаш дар — хIара денна тIагIертта болх белга хилар. Экономике керттера лархIа дезаш дола из хIама; аз зийначох, тIехьарча плане доалаш латт, цох-м хIанз кIезига дувц, шеввар, оалаш ма хиллара, «лакхача матерена» тIакхуви ва: законаш хьакхоллача, «общественни боламашка, плюрализм дегIайоалаеча» дакъа лацара. Сона хетачох, цудухьа КПСС политически наькъа тахан эггара керттера лостам ба хьинаре къахьегара нах оарцагIбахар. Укхаза шийн халонаш нийслу. ГIалаташ гучадахар, кхоачамбоацарашта пIелгаш тIахьокхар наха дикагIа тIаэц. хIаьта хIара денна болх бе беза яхар цхьаболчарна дукха дезаш хIама дац. ХIаьта тахарча вай политикана керттердар — дика къахьегар да.

Хаттараш. хаттараш... Дукхачарна жоп дала хIанз хала да. Бакъда, шеко йоацаш да цхьаьха: таханардар а кхоанардар а гуш, парте перестройка чакхъяккхара нийса никъ лохаш хила деза вай.

(«Советская Россия» яха газет, 1990 ш. 7 июнь).

КПСС ОБКОМЕ

ХьалхагIа оаха хоам ма барра, укх шера 2 июне КПСС обкома бюро заседани хилар. Цига чIоагIа теркам тIабахийта дийцар республике эттача хьалах. Из заседани чакхъяьккхар вар парте обкома хьалхара секретарь, НГIАССР Лакхехьарча Совета Председатель Д. Г. Завгаев. Халкъа депутат волаш РСФСР халкъа депутатий хьалхарча Съезде дакъа лоацаш ше мукъавеце а, кIира даьлча бюро заседане тIадехка декхараш мишта кхоачашду хьажар духьа цхьан дийнахьа Грозне цIавера Доку Гапурович.

9 июне КПСС обкоме цхьан кIира баьча балхах информаци йир КПСС обкома секретара Х. М. Дзейтова, Нохч-ГIалгIай АССР Министрий Совета председатела хьалхарча заместитела В. М. Данилеца, республика Министрий Совета председатела заместителаша И. А. Мулаева, Л. А. Касаева, Р. И. Зыгаловас, Грозненски горисполкома председатела М. Э. Баймурадова. Оттадаь дешаш дувцача дакъа лаьцар КПСС обкома шоллагIча секретара П. Н. Громова, парте обкома секретара А. Д. Яндарова, НГIАССР Лакхехьарча Совета Председатела хьалхарча заместитела Ю. И. Румянцева, НГIАССР Министрий Совета председатела С. М. Бекова, республика Министрий Совета председатела хьалхарча заместитела Г. Х. Эльмурзаева, КПСС Грозненски горкома хьалхарча секретара В. А. Куценкос, КПСС Ленински райкома хьалхарча секретара Р. Т. Таштамирова, парте Старопромысловски райкома хьалхарча секретара С. Х. Гелогаева, Ленински райисполкома председатела А. В. Измайлова, массови информаце республикански средствай кулгалхоша.

Нах чубаха цIенош, соцкультбыта объекташ хьалъелга сихдара, торговле болх тоабара, моттигерча бийдалах пайда эцара а кагий предприятеш хьаяра а чотагIа республика хIама хьакхолла низаш дегIакхувлара кхы тIа де дезараш белгалдир. Нохч-ГIалгIайче самофинансированега а самоуправленега а яккхара хьадда декхараш оттадаьд. Городе Грозне лостам баь баккхара ха оттаьй, из болх бе безараш белгалбаьб. Актуальни проблемаех кIоаргагIа дувцилга; республикерча гIулакхашта критически анализ елга могадаьд республикански газетий, НГIАССР Гостелерадио кулгалхошта.

Д. Г. Завгаева дийцар РСФСР халкъа депутатий хьалхарча Съезде вай депутаташа беча балхах, цул тIехьагIа журналисташа даьча цхьадолча хаттарашта жоп делар.

Журналистий хаттарашта Д. Г. ЗАВГАЕВА денна жоп

— Нохч-ГIалгIайченерча халкъа депутаташа Съезде беча балхах кIезига информаци кхоач республике. Мишта болх бу вай депутаташа?

— Оаха даим дагакхоаб харжархоша тIадехка гIулакхаш, царца хьалхле а лелаю. Тхоах хIаране вIаштIехьа ма доалла ший харжархошца бувзам лоаттабу, нахаца дагабувл. Депутатски группас шедар ду Съезда болх беркатегIа хилийтара, из хьадда а корта болаш а хилийтара. Тхона дагадоалла керттердар — РСФСР-е хьаIайна проблемаш ма хулла сихагIа къоастаяр. ХIаьта уж кIезига яц. Кхоачамбоацараш да республика социально-экономически дегIакхувлача, аттачарех дац политически хьал, цхьайолча регионашка лерттIа да ала йиш йолаш дац къамашта юкъера гIулакхаш... Лоацца аьлча, тхоай дакъа юкъедахьа гIерт тхо вай Российски Федераци юхадийнъеча.

Мишта бу оаха болх? Массавар дага а ваьнна цхьа соцам баьчул тIехьагIа, къамаьл делга цхьаннена тIадулл. Масала, Аслаханов Асланбека дийцар Лакхехьарча Совета состав вIашагIйоллара хьакъехьа. Цо белгалдаьккхар, Россе парламенте болх бу нах хIамах дика кхеташ хила безилга. ХIаьта аз къамаьл дир РСФСР социально-экономически хьалах йолча Съезда Резолюце проекта хьакъехьа.

Съездана кийчъяьча проекта тIа дувцар республика социально-экономически дегIайоалаярах а цунгарча хьалах а, бакъда, цхьаккха хIама аьннадацар тIехьагIа хила тарлучох. Цудухьа аз предложени елар РСФСР цхьайолча регионашка политически даькъе тIехьагIа хила тарлучун теркам тIабахийтара хьакъехьа. массанеча йовзаш йола забастовкаш дага а кхоабаш. Цул совгIа, цхьан абзаца тIа алхха факташ ювцарах кхоачам а ца беш, Лакхехьарча Совета хьалхашка хьадда декхар оттадича бакъахьа хийтар сона: «Российски Федераце халкъа боахам кризисни хьале кхачара мукIарал а деш, эшаш йола Iалама ганзаш, материальни, къахьегама ресурсаш, Россерча халкъий йоккха интеллектуальнии духовнии потенциал хилар теркал а деш, Съездо Лакхехьарча Совета тIадулл кризисера араяккхара а Российски Федераци экономически лерраргIа дегIаухилга Iалашдара а хьадда гIулакхаш чакхдоахилга».

Корта болаш къамаьлаш дир вай кхыча депутаташа а. Масала, Богатырев Бембулата — гIалгIай автономи юхаметтаоттаяра проблемах. Хьадда предложенеш тийлар Нунуев Саид-Хьамзата, Хасбулатов Руслана.

— Мишта нийсделар РСФСР Лакхехьарча Совета Председатела хьалхарча заместителалла Хасбулатова кандидатура оттаяр?

— Ельцин Борис Николаевич хержачул тIехьагIа автономни образованешкарча депутатий инициативагIа вIашагIъеллар Съезда Согласительни комисси, из даьлар Лакхехьарча Совета Председатела заместителий кандидатураш белгалъяр духьа. Вай депутатски группагара цу комиссена юкъевахар со. Цо болх баьча цхьан дийнахьен ах дийнахьен салоIаш хилар Съезд. Цу хана Кремла Георгиевски зале чIоагIа теркам тIабахийта йийцар бе-бе кандидатураш. Комиссе членаша оттайнр 20-нел совгIа кандидатура. Вай депутатски группа цIерагIа шозза къамаьл дир аз комиссе заседане, хIаьта заместителалла хьожавара Хасбулатова кандидатура списка юкъеяхийтар хьа а дийхар. Ховш ма хиллара, хьалхагIа кхаж тоссача хана. Согласительни комиссена хетар теркал а ца деш, Ельцина къайлагIа кхаж тассара бюллетена юкъеяхьанзар Хасбулатова кандидатура. Шозза кхаж тессачул тIехьагIа цхьаккха ца хержача, оаха цIаькха а айдир из дош. ТIаккха бюллетена юкъевихьар Хасбулатов. Цул тIехьагIа хиннар шоана ха ма хой.

Вай мехахо цу йоккхача посте харжаро хьахьокх Россе халкъа депутатий хьалхарча Съездо вайх, автономни республиках тешам болар. Сона хов, Нохч-ГIалгIайчене бахача наха из кхаъ деган гIоздаьнна тIанйцалга.

— Доку Гапурович, вай депутатех мала хержав Лакхехьарча Совете, комиссешка болх беш малаш хургба?

— Оаха дукха уйла йир, депутатски группа собранешка дага а дийннад комиссешкен «комитеташкен» мала вохийтаргвар-хьогI, яхаш. Оаха еннача предложенегIа Къаман Советe хержав Костоев, Аслаханов, Арсанов. Республика Совете харжара оттаьяр са кандидатура. Съезде из дош дувцача хана сай кандидатура юхаяьккхар аз. Из аз дир парте обкома хьалхарча секретаралла а республика Лакхехьарча Совета Председатела а болх беча сона ха па тоъандаь. Съезда Мандатни комиссе хержа а ма вий со. Цул совгIа, оаша кхетадеш ма хиллара, Нохч-ГIалгIайче социально-экономически хувцамаш дара йоккха программа ма оттаьйий вай, хIаьта цхьадолча даькъе дIахьалхашкахьа белгала гIа а баьккхаб. Республика Совете оаха могаварах хержав Алероев Iийса.

Из цунна лови хилар теркал а деш. Съезда Конституционни комиссе хержав Иванов Николай Прокофьевич. РСФСР Лакхехьарча Совета бе-беча комиссешта а комитеташта а юкъебахаб кхыбола вай депутаташ.

— ТIеххьара хаттар. Мукъача хана фу деш хул вай депутаташ?

— Из, мадарра аьлча, вIалла хила а хилац. Заседанеш хилалехьа а уж чакхъяьлча а де дезаш Iалальмате дукха гIулакхаш хул. Съезда документашка хьежа дезаш, тхоай позици вIаштIехьъяккха езаш хул, депутатски запросаш кийчъю... Масала, Съездага запрос яьй оаха Гурьевски областера байдда цIабаьхкача наха хинна зе юхаметтаоттадар хьадехаш. Цул совгIа, тхоах хIараваьр бе-беча депутатски формированешка дакъа лоацаш ва. Масала, со чувоагIа Россе коммунисташ яхача группана а аграрничоа а, Аслаханов правоохранительни органашка болх бечар группе ва. Цхьацанахьа ба кхыбараш а. Лоацца аьлча, мукъа ха вIалла йиса а йисац. Из-м кхетадеш а да, Съездана хьалхашка латт бехктокхаме декхараш, хIаьта оаха депутаташа лаьзза кхоачашде деза харжархоша сатувсараш, царна дагадоаккхараш.

Опыт хьаэца

КЕРДАЧА ХЬИСАПЕ

Надтеречни районера «Озерный» яхача совхоза кулгалхоша шоай болх кердачох пайда а эцаш, арендни подряда лостамагIа вIаштIехьбаьккхаб. Укхаза, цхьаккха тайпара духьаленаш ца еш 90 процент гаргга лаьтта арендагIа леладе дIаденнад. Цар тIа рапс, горох, кIа, генараш, хьажкIаш, кхыйола культураш хьалкхееш я деза звеноша, иштта массехк сагах латт бригадаш. ХIаьта цар хьалкхедаь ялат оттадьча договорага хьежжа совхозо дIаэц.

Совхоза соахкара шу дика пайда а беш чакхдаьккха хиларца гуш да кердачох беркат доалилга. цу лостамагIа наьха къахьега безам болга.

Бакъда, арендаторий болх хеттача бесса дIа ца бохийташ юхатеттар совхоза комбайнераша. Ховш ма дий, хьалкхеяь рапс, кIа, хьажкIаш, генараш ший ханнахьа а цIена а чу ца ийцача цунах доккха зе хила тарлулга. Бакъда, цхьаккхача хIаман тIех бехктокхаме а боацаш, совхоза кисара алапи а ийдеш лелаш бола комбайнераш царна хулача зена саго та бацар. Уж шоашта ловчча хана балха ара ца бовлаш бусар, комбайна цхьа оатхал ехай аьле, бахьан а даьккхе. Иштта арабаьлча биззача боараме къахьегацар, цунца ялат чуэцацар.

Совхоза директора Завгаев Апас цу гIулакха йоагIIача тайпара уйла а яь комбайнераш арендни подряда болх барга баха лаьрхIар. ТIаккха, шийна хетачох кхыча подразделеней, арендни бригадай кулгалхоща дагаваьлар из. ХIана аьлча, арендагIа баьхача комбайнерашта алапи тела дезараш цар болх баьча кхай дай—арендни бригадаш яр, шоашта юкъе оттадаьча договора кIийлен тIа. Нагахьа санна цар цIена болх ца бой, алапен проценташ лохъе бокъо йолаш ба арендатораш. Укхаза цу гIулакха комбайнераш раьза боацаш хIама хуле, совхоза къахьегама советас вIашагIъеллача комиссега къоастадайта лаьрхIад из дош.

Комбайнераш арендагIа къахьегарга бахарах дувцаш совхоза керттерча инженера Оздамиров Шуганпа аьлар:

— Оаха соахка арендагIа болх бергболаш цхьа комбайнерий звено вIашагIъеллаяр. Цунца тхо хьежар цунах фу беркат доал. ХIаьта цу звенос дага ца хиннача бесса бехктокхаме, дисциплина лакха йолаш болх бир. Вокхарел шозза дукхагIа хIана эцац, аьнна, алапеш нийцар, иштта царна мах боацаш ворхI-бархI тоннага кхоачаш ялат, делар. Цудухьа, оаха укх шера комбайнерий ши звено вIашагIъеллай. Вешта аьлча, арендагIа болх бе вурийтта комбайн дIаеннай.

Масала, совхоза кулгалхоша арендни бригадашца оттадьча договора кIийлен тIа комбайнерашта, цар чуийцача хIара ялата тоннах— 10 сом мах боацаш 20 килограмм ялати лу, хIара хьажкIий тоннах — 28 сом 15 кепиги, мах боацаш ялати лу, дукхача шерашка тIаювлаш йолча баьца гина тоннах — 156 сом лу. Иштта дийнахьа оттаьча нормал тIех цар хьекхача тоннах кхы а 10 сом лу. Бакъда, шу чакхдаьлча чекови системагIа ахчан а материальни а дIадахачун тIахьожам лоаттабара юкъейоалаьча чекови системагIа комбайнераша доагора-смазочни материалех, иштта запчастех расчет ергья. Вешта аьлча, царех доагIар алапен тIара кIал хьожадергда.

ХIанз совхоза комбайнераша аргIанара хьувкъам цIенен ма хулла сихен чуэца лерхIаш ба. ХIана аьлча, цунах тийша да цар хьаэцаргдола алапи. Цудухьа, из кхета а деш цар шоай техника лерттIа кийчъяьй.

Соца къамаьл деш комбайнерий звеной кулгалхочо Юсупов Мухьмада аьлар:

— Шийтта сагах латтача са звенос ше договорни кIийлен тIа чIоагIъяьча участкашкара хьувкъам 10—15 дийнахьа чуэца лаьрхIад. Из оаха цхьаккха тайпара даккха гIалат доацаш де лаьрхIад. ХIана аьлча, хIанз оаха гучадалийта гIалат, зехьа доадаь доагор тха алапен Iаткъаргда.

М. БАРАХОЕВ.

ЦIена къахьегарца, шийца цхьана болх беча наха хьалхашка эхь а эздел а гойташ, шийна тIадиллача гIулакха бехктокхам лакха лоаттабеш хиларца коллективе шин сий даьккхад Грозненски швейни производственни объединене № 1 йолча филиала йиъагIча участка швеяс Яшуркаева Зулпас. Участке болх беча наха кхоачашъеш мел йола операцеш Iомаяьй цо. хIаьта ший балха нормаш 130 — 150 процент кхоачашъеш дукхача хана денз хьа а йоагIа.

Къонача болхлошта ший балха опыт дIайовзийташ а дукха къахьег Зулпас.

СУРТА ТIА: швея Яшуркаева Зулпа.

Н. КОБИАШВИЛЕ сурт.

Декхарех дика лоархIаю

Укх шера пхе бетта планех ханал хьалха толаме лоархIайир Грознерча «Дружба» яхача картонажни фабрика коллектив.

— Оаха декхар тIаийцад карарча пятилетка план кIезигагIа дале цхьа бутт хьалха кхоачашъе, — йоах цу предприяте директора Абуев Iабдулла. — Цунца цхьана эзараш сомаш цIена пайда хургхиларга са а тувс оаха.

Къаьстта хьинаре къахьегаш я фабрике Юрий Григорьевич Иванова, Владимир Иванович Шейкова кулгаллу переплетчикий бригадаш. Цул совгIа, декхарех толаме лоархIае фабрикана доккха новкъостал ду цхьаца хIамаш еш шо-шоай цIагIа болх бечар а.

Н. ОРЛОВ

НОВОСИБИРСК. Молекулярни даьъерча московски а новосибирски а Іилмахой-специалистий группа — тІеххьарча шерашка хьайийллай биологически медицински Іилмай тайп-тайпарча доакъошка а практике а принципиально керда таронаш.

«Адресованни модификацен генетически структурайн лардаш хьаяр» яха дийнача матере хулаш йола химически процессаш хьахьокхаш бола болх специалисташа могабеш ба. Цхьа лостам а болаш йола мутагенеза юхьиг дІайолаьй. Цига болх беш хиннача Іилмахошта 1990 шера Ленински премиеннай. Царна юкъе ба СССР СО АН биоорганически химе Новосибирски институтa директор, академик Д. Г. Кнорре, СССР СО АН гитологен генетикан институтa директора заместитель, СССР АН член-корреспондент Р. И. Салганик.

Дукха ха ялалехьа хила йиш йолаш хIама да направленни противовирусни препараташ хьаяр, хIаьта дIахо йодача хана противоопухолеви препараташ хьаяр а.

СУРТА ТІА: 1990 шера СССР АН член-корреспондент Рудольф Иосифович Салганики (аьрдехьарвар) академик Дмитрий Георгиевич Кнорреи.

В. ЗИНИНЕИ
А. ПОЛЯКОВЕИ сурт.
(ТАСС фотохроника).

ТЕЛЕВИДЕНЕ ПРОГРАММАЕХ

ГІАДВУГА ХУВЦАМАШ

Укх тІеххьарча хана телехьежархой теркам тІаозаш йола дика передачаш гойт Нохч-ГІалгІай телевидене болхлоша. Царна юкъе шийн моттиг дІалоацаш я гІалгІай меттала кийчъю программаш а.

Къаьстта хоза хетарца тІаэц вайнаьха эзди, хоза гІулакхаш довзийташ йола программаш. Масала, «ГІалгІай хьаькъала хьаст», «ГІалгІай ловзар», вайнаьха культура, историн оагІонаш йовзийта а кхийола а передачаш.

Иштта, наьха дегашка шийн тайпара лер ют «Шун дехарца вІашагІкхетар» яхача рубрикана чуйоагІача музыкальни а литературни а передачаша. Режиссерски а операторски а лакккхача говзалца кийчъяь яр «Илли оал Тимурзиев Бембулата» яха музыкальни программа. Режиссера Гантемирова Тамарас дукха къахьийгар передача съемкаш хозача моттигашка еш. Тимурзиев Бембулата доахача иллей чулоацам кІоаргагІа кхетабе новкъостал дора телевизора экрана тІа вайна хьагойтача лакхача лоамаша, сихача хиша, баьцарча хьунаша, бес-бесарча зизаша.

ХIаьта шийн тайпара дог гІоздаьккхар са дукха ха йоаццаш хиннача: «Илли дІаоал Ахциева Хадижата» яхача передача. Цунах лаьца кІезига дукхагІа арга аз. Бакъдар аьлча, сона Хадижат йовза тоъал ха я.

Из дар массехк шу хьалха. Телевидене студе дІаязъеш яр музыкальни программа. Хоза оаз павильонера екаш хьахезар тхона. Передача съемка еча хана павильона ниІ кІайла хул, цудухьа со а кхыбола телевидене болхлой а лакхе аппаратне дахар илли оалаш яр малий хьажа. Иштта яйзар сона цу хана тІехдика дешаш республикански музыкальни училище чакхъяьккха йола гІалгІай йоІ — Ахциева Хадижат.

Цхьа ха яьккхар Хадижата кхы гуча ца йоалаш. Из МагІалбике яха дІаяха хиннаяр. Кхо-диъ шу хьалха юха а телевидене йийхар оаха Ахциева Хадижат «Музыкальни клуб» яхача передаче дакъалаца. Цхьабакъда, из ше цхьаь янзар: цунца вар диъ — пхи шу даьнна цун воІ. Хетаргахьа, из бахьан долаш наггахьа мара бІаргаго а ладувгІа а йиш йоаццаш бисар нах Хадижатага. ТІеххьара цун творчески болх профессиональни лакхарча говзалца баь ба.

Цкъа-дале, бокхха лоархІам болаш хIама да цун репертуаре гІалгІай наьна иллеш хилар. Цун зовнеча оазаца геттара товш да халкъа мукъамаш.

ДІахо йодача хана а из жанр ца хувцаш, Хадижата цу даькъе болх бар ловра.

Вайна ма хой, дукхагІча даькъе илли кхоллар кхо саг волга поэт, композитор, иллиаларxo. Цу «дезала» барт хилча, цар говзал лакха хилча арахеца «продукци» шийн тайпара хул.

Иштта дукха къахьийга кийчъяь яр «Илли оал Ахциева Хадижата» яха передача. Донкха баркал оал аз цу передача тІа къахьийгача кхалнаха: автора Абадиева Хьавайна, иллеш даьхача Ахциева Хадижата, пандар а фортепиано а тІехьа лекхача, цхьадола мукъамаш даьхача Хашагульгова Мадинайна, телевизионни режиссера Евлоева Раяйна, редактора Котиев Суламбика.

Сцена тІа а телевизора экрана тІа а геттара хоза товш, я Ахциева Хадижат. Илли духхьал из даккхар духьа а ца доаккхаш, цун маІан долчча бесса наха довзийта вІаштІехьдоал Хадижата профессиональни говзал лакха хиларца а талант йоккха хиларца а.

Дукха иллеш дийкар цу сарахьа. Уж дар «Со хьога хьийжай», «Везачунга», «Іуйре йоагІа, уйре йода» яха Кодзоев Тимура дешаех Хашагульгова Мадинас мукъамаш даьха иллеш, «Дошо малх», «Беламе илли», «Хоза бІаргаш» яха Хашагульгов Іаьлий дешаех халкъа мукъамаш Хашагульгова Мадинас тоадаь иллеш а.

Наха къаьстта докхха совгІат хилар Хашагульгов Іаьлий дешаех Мальсагова Евас мукъам баьккха «Мехках дола илли» — тІахьехам. Къамаргашка шод оттабеш да цу иллей дешаш, мукъам, дІаалар. Из йоккха творчески котало я кхаь автора.

ГІалгІашта юкъе дукха бац лаьрххІа музыкальни дешар дийша, шоай вахар искусствaца дийза бараш. Бебе да цун бахьанаш. Бакъда, болчар а хам бе, терко е, царна эшачоа оарцагІа вала саг воацилга-м хов сона. Цунна дола тешал да иллиалархочун лакха говзал йолча Ахциева Хадижата тха йоккхача Гостелерадио комитете болх бе моттиг ца корар. Нийса дий-хьогІ из?

Л. ЯНДИЕВА.
Нохч-ГІалгІай АССР заслуженни артистка.

ПАРАШЮТИСТИЙ ЯХЬАШКА

Дукха ха йоаццаш г. Грозне чакхъяьлар РСФСР халкъий Х Спартакиада чотагІа парашютни спортах йола яхьаш. Цу яхьашка дакъалаьцар Къулбаседа-Кавказски ворхІ зонерча 6 команда. Спорта 5 тайпа яхьаш яр дІахьош: нийсса парашютаца Іовоссари, парашютаца групповой кхоссабалари, малокалиберни винтовкаца топ кхоссари, нек дари, маІача наха лаьрхІа — 3000 метри кхалнаха лаьрхІа — 1500 метри дІоахал дола яйгача атлетика кросси.

Командашта юкъе лаьрхІача хьалхара моттиг Нохч-ГІалгІай АССР команда яьккхар.

Кхалнаха юкъе хьалхара моттиг Ростовски областа команда шоллагІа моттиг най мехкахошеи яьккхар.

Лични зачетагІа кхалнаха юкъерча яхьашка хьалхара моттиг яьккхар Ростовски областерча Макаренкова Екатеринас, шоллагІа — вай мехкахочо Судакова Еленас.

Лични зачетагІа маІача наха юкъе хьалхара моттиг яьккхар вай мехкахочо Пономарчук Константина.

г. Курске 23 июне хургйолча зональни яхьашка дакъалаца бокъо яьккхар Ростовски областерча кхалнахен Нохч-ГІалгІайченерча маІача наьхен командаша.

Н. КРУГЛЯКОВ.

Дикача нахах

Юрто сий ду

Ше каралаьца гІулакх дос лазаш а тешшаме а чакхдоаниххаш хьавоагІа «Экажевский» совхоза гІишлон участкана кулгалду Сапралиев Абукар.

Ше вахаш яьккхача ханах нийсса ах, ткъаь итт шу гаргга, укхаза къахьегаш яьккхай цо. «Харцлургвоацаш а доагІаш дар юхь духхьала дІаардолаш а ва», оал Абукарах юртхоша. Из чІоагІа лоархІ совхозерча берригача болхлоша.

Атта хиннабац Абукара вахара никъ. 18 шу даьнна кхийна вар из вай къам мехках а даьккха, дохьийтача хана. Цига дІаболабир шийн къахьегама никъ.

— Іалаьмате чІоагІа хала ха яр из, вназалца хьалъяа хIама яцар, тІадувха барзкъа дацар, хIаьта дохадаьча дегаех дувца а мича дезар, — яхаш дувц Абукара.

1945 шера машинаькъ тІа болхло волаш къахьега дІаволалу Абукар. Цул совгІа деша а лаьрхІар цо, техникуме отт из болх беше. ГІишлош яра мастер а тІехьагІа прораб а волаш къахьег цо цига 1956 шерага кхаччалца.

Шийн мехка цІаккхьачача, Ворошилова цІерагІча ТІой-Юртарча совхозе (хІанзара Октябра 40 шу дизара цІерагІча) гІишлон участка прораб хул Абукарах. ХIаьта укх 30 шера «Экажевский» совхозе гІишлон участкана кулгалдеш хьавоагІа. Шийн балха говзал кхы а лакхъяра Орджоникидзера юртбоахама институт тІехдика дешаш чакхйоаккх Абукара 1975 шера.

Экажкъонгий - Юрта цо кулгалдеча участка болхлоша хьалъяь дукха гІишлош я.

— Экажкъонгий-Юрт йоккха я, — йоах Абукара. — ХIаьта шиъ мара юкъера школа яц, шаккхе совхоза гаьна я. Укх совхоза юхе бахача наьха берашта, къаьстта юххьанцарча классашка дешачарна хала да гаьнна деша аха. Цудухьа совхоза гаьна йоаццаш 884 моттиг йола школа хьалъе лаьрхІад оаха. Цу гІулакхо берашта аьттув барал совгІа, вокха школашта паргІато а лургья.

Абукарен цун цІенанас Радимханеи хьалхкеваьв ялх дезалхо, ши воІи йиъ йоІи. ВоккхагІавола Руслан эпсар ва, подполковника звани а йолаш. Мухьмад Орджоникидзера юртбоахама институт а яьнкха, Назране инженер а волаш болх беш ва.

У. ВАХИТОВ.

Адамий Іаьдалагіа

ВІаши къинтІера а баьнна...

Дега чІоагІа бохам хул вай мехка мнІ-миІннге къамашта юкъе цатоамаш лелхаш, кхыметтел нах боабеш моттигаш нийслуш. «Гаьнарча вешел лоалахо теннав», оалаш да халкъа кица. Долче, шоайла дорхденна, эгІазло чуенна хІана хьайнад-теш хІанз вай мехка дахаш дола къамаш? Лоацца жоп долалургдолаш дац из хаттар, Гаьннара хьадоагІаш да цун оалам.

«Халкъий даьна» эгара чІоагІагІа дагадаьллар дар къамашта юкъе питам а тесса, шийн моттиг чІоагІъяр. Цунга кхачара цхьаккха хIама дегаза хеташ вацар, кхыметтел бІарчча халкъаш мехкагІа дахар а.

ЧІоагІа Іазап эза, шоай мехка цІабийрза берригa нах лерттІа дІанийсбеннаб ала йиш йолаш бац хІанз а. «Нийна маьже нийса хоттаеннаяц», оалаш халкъа кица да. Цунна а дайна, цхьа къаман эшам беш, вокханна аьттув беш, меттаоттаьй «нийсхо». Долче, наьха дехача деташ тІа тух тессад...

Мехка шерра перестройка, демократи, гласность ярваш, долчча хІаман тІехьа нийсхо е гІерташ къовсам лоаттабеча хана хІаране чІоагІа уйла а еш, кхетаде дезаш да дІахо устагІи борзи санна къамаш шоайла ца товш даха йиш йоацилга. Ховш махиллара, царех хІаранена лов шийн мотт, культура, дин, истори хулга. Цхьабакъда, из чакх ца далийта гІерташ, биъа ког а гІортабаь духьала эттай цхьаьа долчи къамий экстремистски группаш. Цар дерхІар доха а деш, шоай проблемаш нийсхонца къоастаяр боарам боаццаш чІоагІа ловш да сталински репрессеш лайна къамаш. Цу тІа долха нийса наькъаш лахарал дорхІамегІа хІама дац хІанз къамашта юкъе бартцхьоагІо хилийтара эшал. Цу лостамагІа хьалхара тІа баьккхаб Дагестански АССР-е.

НИЙСХО ЯР ДУХЬА

Ховш махиллара, 1944 шера 23 феврале Сталинен Берен шоай ворххІе дай баьхача мехкагІа баьхар; Дагестане баьха нохчий-аьккхий. Ткъаь дийтта шу гаргга ха я шоай мехка баха Іоховша йиш йоацаш, цатоамаш хулаш, дег чу мукх йоаллаш уж хьувза. Цхьабакъда, хІанз дагестанцаша, республика кулгалхоша лаьрхІад машара тІехьа из проблема къоаста а еш, аьккхий шоаш баьхача районе баха ховшийта, хьалхагІа хинна цІераш юртех юхатахка, цар шоай мотт, культура хургІола гІулакх де. Цунах лаьца хоам бир РСФСР халкъа депутатий цхьоалагІча Съезде Дагестански АССР Лакхехьарча Совета председатела.

Из ира проблема мишта къоастаяьй дувцилга дийхаo оаха парте Новолакски райкома шоллагІча секретарага Атаев Пайзутин Алиевичага.

— КІезиг-дукха истори а хьоахадеш ца дийцача дешараша атта кхетадергдац аьккхаштен хІанз Новолакски (хьалха хиннача Ауховски) районе бахараштен юкъера гІулакхаш, — аьлар цо. — Дагестански АССР-е аьккхий бах дукхача хана дена. ТкъоалагІча шерашка дийцар аьккхий-ауховцаш Дагестански АССР-а Хасавюртовски округа юкъебаха безам болаш ба е бац, яха доги. 1921 шера шоллагІча апреле Хасавюртовски окрревкома президиума заседане дийцар из. ДукхагІбола ауховцаш саца безам болаш хиларах, уж Хасавюртовски округе битарах бола соцам тІайийар ревкома Президиумо. 1943 шера 5-ча октябре баха нах хьакимашта гарга а бІарга кІал а хилийтара РСФСР Лакхехьарча Совета Президиума УказагІа ше къаьстта Ауховски район хьайир аьккхий бахача моттигах, Ярыксув-Аух яхача юртах районни центр а еш. Цунна чуйоагІаш яр 13320 саг нохчий-аьккхий бахаш йола шийтта-кхойтта юрт. Цига бахаш пхи бутт баьнначул тІехьагІа, уж мехкагІа а баьха. Ауховски район дІаяьккхар. 1944 шера 11-ча марта СССР Халкъа Комиссарий Совето яьча решенех мукъаяьннача районе низагІа хьа а кхувлаш, баха Іоховшабир Дагестана лоаман районашка бахаш бола аварцаши лакцаши. Иштта Казбековски районерча Акташаух, Юрт-аух яхача шин юрта а баха ховшабир дагестанцаш. МехкагІа баьхача нахах чІоагІа къахеташ, дегаш дохадаь дІабахийтача наьха лаьтта вай хьадаьчох беркат хургдац, яхаш шоайла Іокадаш бар дагестанцаш. ЧІоагІа бала озаш дийтта шу даьккхар аьккхаша мехкагІа баьха, Іазап озаш. Моцалах, лазарах ахаш гаргга бараш байра.

1957 шера 9 январе Нохч-ГІалгІай АССР СССР Лакхехьарча Совета Президиума УказагІа меттаоттаьйчул тІехьагІа цІааха болабелар Дагестанера мехкагІа баьха аьккхий а. Бокхха бала лайна цІаккхьача уж раьза хилар мукъа йолча моттигашка дІатарбала. Долче, ДАССР Министрий Совето чІоагІъяьча пленагІа уж баха Іоховшийтар Хасавюрта, Бабаюртовски, Хасавюртовски, Кизлярски, Кизилюртовски районашка, бахара царна эшаш дола хьалаш Іалаш а деш. Докхха новкъостал дир шоай вежарашта дагестанцаша. Лоаццача хана Хасавюртовски районе вІашагІъехкар С. М. Кирова, М. Горький, Х. Нурадилова цІерагІа йола, «Дагестан», «Дружба», «Османюртовский», «Хасавюртовский», «Юбилейный», «Родина», «10 лет ДАССР» яха совхозаши «Казбекова» яха колхозаш. Цига дІадахийтар кхо миллион совгІа сом. Хасавюрта гонахьа хьалийр города чуйоагІаш йола «Новый», «Заречный», «Завокзальный», «Замостовой», «Бамматберкюрт», «Механизатораш» яха юрташ. Лоацца аьлча, хьалхарча юхьигагІа уж дІатарбара, царна эшаш дола вошал дара шоай низ дІанхоачар дир Дагестана кулгалхоша а укхаза кІал бахача наха а. Кхыча бесса хила йиш а яцар из.

Масала, 1957—64 шерашка ДАССР ваха вера 29 эзар аьккхе. ХІанз уж тхо долча 52 эзар совгІа саг ва. Цу шерашка цІенош хьалдара царна хьожаяьй дукха фондируеми материалаш: хьу 11 эзар кубически метр гаргга, цемент 3273 тонн, шифер ши миллиони 700 эзари условни плита, тхов тІа юлла кирпишк цхьа миллиони 290 эзари, етта кирпишк 815 эзар, кхыйола материалаш. Моттигерча партийни, советски органаша, къахьегамхоша новкъостал деш, паччахьалкхен хьахьожадьча ши миллиони 520 эзари сома маьхерча кредитах пайда ийбеш, цу лакхе белгалдаьхача шерашка аьккхаша хьалдир 5600 цІа, 623 дезала коммунальни квартираш елар, доахан эца кхо эзар гаргга болча дезала кредитагІа делар 80 эзар совгІа сом, къе-хала боахкача 1820 дезала юхатанха ца дезаш ахча делар. Дерригa дІалаьрхІача аьккхий дІанийсбара хьожадир 7 миллиони 300 эзари сом. Балхаш тІа дІанийсбир уж.

Цунах доккхал деш а дувцаш дац из, оаха кхоачашдаьр тхоай интернациональни декхар да, йоах Атаева. Укх тІеххьарча хана чІоагІа айбеннаб лоаллаха дахача къамашта юкъера кхоххам. Долче, из санна дола гІулакх шоаш долча ца нийсдалийтара, укх тІеххьарча шерашка оаш деш дар фуд, аьнна, хетадала тарлу газет дешарашта а шоана а. ДІадахача кхаь-диъ шера цу лостамагІа даьр кІезига дац. Новолакски районе баха дагестанцаш раьза а болаш, аьккхашка дехкад районера цхьа бІаь совгІа цІа. 255 сага прописка яьй, хІаьта Казбековски районе цхьа бІаь сага. Цу юкъа 300 лаьттан участок еннай царна цІенош хьалде, уж а кхыдола а гІулакхаш чакхдахарах дукхагІа хулаш латт цу шин районе бахаш бола аьккхий. Из да царна хадданза дагалатташ дар а. 1960 шера Новолакски районе бахаш бола берригa аьккхий 970 саг мара вацар, хІанз 3100 саг ва, хІаьта Казбековски районе вах 2700 совгІа саг.

Районе баха нах тІа-тІа дукхагІа хул. Царна эш болх бе моттигаш. Цудухьа аьккхий бахача районашка, иштта Хасавюрта хьайийллай швейни цех, цига балха эттав 200 саг. хьайийллай радиотоварий завода филиалаш — 300 керда саг хьайипав цига, кхы а хьалъеш я промышленни предприятеш. Цул совгІа, болх бе йолаллийтай керда школаш, берий бешамаш, бытовой гІулакхаш ду учрежденеш.

КЪАМАН КАЛРАИ ЙОАКХО ЯР

— Аьккхех болча наьха кадраш хьакъоастаяреи уж дІанийсъяреи гІулакхаш мишта лел шугахьа, Пайзутин Алиевич?

— Укх тІеххьарча хана цу деша къаьстта чІоагІа йоахко ю районнии республиканскии партийнии советскии органаша. Городе Хасавюртеи Хасавюртовски районеи аьккхех бола нах гІулакхаш тІа ба, цу даькъе цига цхьакиха тайпа проблема яц. Тоалуш латт из гІулакх Новолакски районе а. ДІадахача шерашка нийслуш хинна озабезамаш делга цІендаь дІадаьккхад цига. Доккхий хувцамаш хиннад республикански боараме а. Парте обкома аппарате болх беш ва ши аьккхе, массехк саг ва Министрий Совете, дукха ба уж ВЛКСМ обкоме, республика халкъа тІахьожама комитете, Дагоблсовпрофе, Госагропроме, дукхагІйолча министерствашкеи ведомствашкеи. Дукха ха йоаццаш хин боахама мелиораце министралла хьожаваьв аьккхе.

РСФСР халкъа депутаталла хержав цхьа аьккхе. ДАССР халкъа депутаталла — виъ, дукха ба городской, районни, юрта Совета халкъа депутаталла хиржа. Областной партийни организаце член ва виъ саг, городской, районни партийни организацей членаш болаш — 61 саг, парте горкомийи райкомийи номенклатуре—130 саг. Юххьанцарча партийни организацей секретаралла хержав 48 аьккхе, 49 саг ва предприятейи организацейн хьалхара кулгалхо волаш. Регионе парте хьайицарех 20 процент бараш аьккхий ба.

— МехкагІа баьха дийтта шу даккхарца дувзаденна культурни даькъе деІаахара, дешара хьакъехьа а чІоагІа тІехьабиса ма барий аьккхий, уж цІабийрзачул тІехьагІа из проблема къоастаяра фу даьд шуй республике, Пайзутин Алиевич?

— ХІанз укх сахьате республикерча вузашка дешаш ва цу къамах вола 564 саг, хІаьта юкъера лаьрххІача дешара заведенешка деша ьагІа кхо бІаь гаргга саг. Цхьа шу дІадодац республикерча вузашка деша дІоттара царех 220—230 саго заявлени ца луш. 40 процентал чухьнахьа хилац чакхбаьннараш. Шоай безам боллаш дола метташ Іомаде йиш йола хьалаш Іалашдаьд школашка. ХІанз Хасавюрт, Казилюрт яхача городашкарча Казбековски, Новолакски, Бабаюртовски районашкарча 25 общеобразовательни школашка нохчий мотти литературен Іомадеш ва 6700 гаргга дешархо. Уж предметаш царна хьехаш ва 90 хьехархо. Цхьабакъда, кхы дукхха балхаш де деза кадраш специалисташи кийчбаран уж дукхагІа хилийтаран.

ВІАШИ ДАГАРА ХОВШ

— ЧІоагІа терко яьй оаша хьалха шоаца цхьана баьхача, тІаккха мехкагІа баьхача аьккхий, хІаьта хІанзалца царга дІа ца кхоачийташ, уж хала тІаэцаш хинна Новолакски район шоай даьшка дІалла мишта дагадехад шоана, Пайзутин Алиевич?

— ТІеххьара из хаттар сайга дергхиларах шек вацар со. — Цуйна а хоадамболлаш жоп дала хьожаргва со. Шоай ворххІе дай баьха, уж дІабехка моттигаш шоашта боча йолга хьахайташ бар аьккхий республика а иштта мехкарча а кулгалхошка. Шоаш баьхача мехка цІакхьачалга лоархІаш а бацар уж хІанзалца. Цу тІа гІолла уж баьхача районе баха Іохайшараштен царнен юкъе каст-каста цатоамаш хулар. Вайна гуш мадий, Азербайджане, Нагорни Карабахе, Абхазе, Фергане, Гурьевски областе, кхычахьа къамашта юкъе хинна цатоамаш, довнаш, кІайдар Іаьржа да ала гІерташ хІираша гІалгІашца ювца харцо. Цу дерригне чІоагІа уйла а яь, йоагІаш йола выводаш йир республика кулгалхоша, аьккхий баьхача юрташка хІанз Іеш болча дагестанцаша. ВІаши дагара а ховш, шойла барта бахар къамех бола нах. Укхаза чІоагІа накъабальар вІаши гаргало яь бола цу а вокх а къамех бола нах.

Республике даха къамаш барт - цхьоагІо йолаш, шоайла вошал леладеш даха дезилга кхетадир массане а. ХІаьта бакъдар гайна е ганза котдаргдолга ховра царна. Долче, из проблема къоастаяра парте обкома бюро решенех хІанзчул шу хьалха вІашагІъеллар лаьрххІа комисси. Цо аьттув балийтар дукхха дешаш къоастаде, нийсача новкъа дала. Из проблема йизза къоастаяра вІашагІа а елла, тІеххьара балхаш деш я хІанз республика Лакхехьарча Совета комисси. Цо а шаккхе къаманца дага а йоалаш, анализаш яьй де дезарий. ХІанз Новолакски районе Іеш бараш кхычахьа баха Іоховшабара, цига аьккхий чубахийтара вариант кийчъяьй. КПСС обкома бюро членаш Новолакски бахача наьха викалашца вІашагІа а кхийтта, йийцай лакхе белгалъяьккха вариант. Цхьан ханна Новолакски районе баха нах кхычахьа баха дІа а бохийташ, комиссе оттабаьча маьхах царгара цІенош паччахьалкхено хьаэцаргдолаши цу маьхах уж аьккхашка дохкаргдолаши соцам баьб. Цигара дІабахарашта шоай доалахьара цІенош хьалдара Махачкален малхбоалехьен оагІорахьара хьакъоастадаьд 15 эзар гектар лаьтта. КІира ха а йилла, района кулгалхошта тІадиллад, цига бахача дукхача нахага дакъа а лоацийташ, комиссе кийчъяьча предложенешка хьожилга, керда поселкаш, пункташ, районни центр хургІола схема республика Министрий Советага дІалулга. Кхыча къамашта эшам а ца беш, аьккхий хьашташ, цар законагІа дІадехараш кхоачашде лаьрхІар. ТІеххьарбараш сабаре а сакхетам болаша хила безилга дІахайтар царца вІашагІкхийттача парте обкома бюро членаша.

Керда вахар дулларашта ссудаш дала, гІишлон материалашца новкъостал де соцам баьб регионе. Лоацца аьлча, вІаши дагара ховш, итташ долча шерашка къоаста ца луш лаьтта проблема Дагестане къоастаяьй ала йиш йолаш я. Кастта Новолакски районе баьхача дагестанцаша а цига баха хьабоагІача аьккхаша а керда вахар дулларгда.

Вай мехка ца тоамаш латтача регионашта башха-дика масал гойтад дагестанцаша. Цар санна машаре уж санна йсла ира проблемаш кхычахьа къоастайнча докхха беркат даргдар. Долче, халахетараш мел долча моттигашка хьаллаца деза цар дІадоладаь дика гІулакх.

Цул тІехьагІа тха вІашагІкхетар хилар 65 шерагара деззтъа шерага кхоачаш ха йолча аьккхий къоаной совета членашца Хасанбеков Абдул - Маликаца, Музиев Іумарца, Оздамиров Эдал-Муратаца, Вазарбиев Алим-Султанаца, инициативни группа членаца Хасильбиев Султанаца.

Комиссе яьча решенех шоана фу хет? — аьнна оаха даьча хаттара жоп а луш, цар цхьан багара доагІаш санна аьлар:

— Хьалха хиннача Ауховски (хІанзарча Новолакски) районе баьхача наха укхаза баха Іоховша йиш йоацаш чІоагІа бала эзаб. Цу тІа гІолла дагестанцаштеи тхонеи юкъе цатоамаш хулаш дукха моттигаш нийсъеннай. Прописка ца еш, балха ца бохийташ, кхыметтел договорагІа хьанийца болх ца байташ кхестадаьд тхо укх тІеххьарча ханага кхаччалца. Юххера а хьаькъал а сабар а котдаьнна дика соцам баьб. Кастта аьккхий Ауховски район хургья, тхо мехкагІа дахалехьа хиннача тайпара. Хиннача цатоамашта, Іайшача халонна тхо къинтІера даргда вежарашта - дагестанцашта. ТІеххьара оаха чІоагІа баркал сал из лоархІаме проблема къоастаеча цІенача дагара болаш дакъа мел лаьцарашта. ХІанзарчоа Новолакске хьакхаьча керда вахар дилла кийчбенна ткъаьх аьккхий дезал мара бац. Районе цхьайола юрташ я аьккхий цхьацца-шишша дезал мара ца бахаш. Цхьабакъда, кастта шоай хиннача еррига юрташка баха ховшаргба аьккхий...

В. КОСТОЕВ,
тха спец. корр.

Грозный — ДАССР, Новолакски район.

Тхога язду

Партийни архив цІенъе эза

Истори цІендеш, цунна юкъе цхьан ханашка нийсденна харц хIамаш дІадоахаш къахьегаш ба советски нах массайолча миІингашка. Вай республике а дІахьош ба из болх. Из дика да, хІаьта а сона дагадоаллар цхьаькха да. Партийни историех кІезига хьокхалу, аьнна, хет сона из «нув». ДІауйлаелаш, мел харцо йолаш увттадаь документаш (КПСС обкома пленумий, партактивай, тайп-тайпарча совещаней) дада хургда вай КПСС обкома архиве сталински а брежневски а ханашкара? Архиве хІанз шоаш даддача тайпара уж дадийте, иштта шоаш долчча тайпара исторена юкъегІоргда уж еррига шоашца хьаІайна «нувхаш» а тІехь. Нагахьа санна уж каьхаташ ІоцІен ца дой, вайна тІакхувча тІехьений профессораш, дийша нах, интеллигенташ, йоазонхой, журналисташ, историкаш, Іилманхой, политикаш а Іехабергба цу «нувхаша». Цу тІа дувцар бакъ а хеташ, йоазонаш дергда цар шоай хана хьакхоллаш дола истори цунца дувза а дувзаш. Сона бакъахьа хетар республика партаппарат цу дешага хьежача. Из дош сона дагадохийтар я КПСС обкома Х Пленума решени. Юхамаччахьа даьккха дІахьекхар цо цу шерашка мел хиннар, тахан мо шоай политически бокъо лаха, аьнна, гІеттача гІалгІай къаманна «националисташ» яха ярлык нач а элла. 1973 шера хинна митинг а цига дийцар а дика дагадоагІа сона. Цхьаь цаІ националистически, кхыча къамашта духьала дола дош аланзар цига. ТІаккха хІана дохийт цхьабарашта лайннача тайпара оттадаь из Іаьржа документ вай республика партийни организаце а къаман а исторена юкъе?

С. УЖАХОВ,
Назранерча РТП болхло.

КІеззига тохале

Со тІема я къахьегама а ветеран ва. Дукха халонаш бІаргайннай сона вахара новкъа. Мадарра аьлча, дІаІемав со царга. ДІа ца Іемача воалий, нагахьа санна лоадам боацача, атта хьаде йиш йолча хІамах вай йоккха гота еш хилча. Масала, (шо тешаргдий хац сона) со вахача Горагорскера района центре рейсови автобус па лела кукалий ха я. Эшаш яц йоах: дІа-хьа тІехъювлача автобусашта тІаховша мегаргда.

Хьажал: гаьнарча маршрутагІа болха шофераш нах тІаховшабе раьза хилац (тха кепигех тийша хIама долаш бац уж), хІаьта «легковушка» соцайнча, пенсионера бохча дикка гІеллу. Дусар фуд: вахташка хьежар. Бакъда, уж наг-нагахьа мара хилац. Рейсови автобус ца ахар бахьан долаш, шинкхаь, сахьата де йиш йолча гІуланха бІарчча ди доаде дезаш хул.

Из цаІ да. ШоллагІдар. ТІем тІара цІавенача тІехьагІа цахаддаш «Горскнефть» НГДУ болх беш хиннав со. ХІанз из организаци дІаяьккхай, цун когаметта я «Малгобекнефть» НГДУ чуйоагІа № 4 йола мехкдаьттен гази доаккха цех. Цкъа мо дукхаза тІавахав со цун кулгалхошта тхоаш чудахача фусамашта ремонт е, яхаш. Из де дезар Горагорскера ЖКХ-2 болхлой ба. Цхьабакъда, уж лерг хьокха башац согахьа а со санна болча пенсионерашкахьа а.

Тховнех ледар чуух, дохкалу гІайбаши сарпалаши, яш кирпишк, пайдана доацача доал кораши наІараши. Ишта а фусамаш ца тоъаш ма хьувзий вай. Йолаш яраш мукъне лорае мегаций... Мегад, тхо-м къаденнад, даим дахаргдац, къоначарна эшаргьеций квартираш?

Дукха уйла яьй аз; вай иштта къе-миска хІанад яхача деша. Вайяраш миссел таронаш йолаш цхьаь цаІ мохк бац укх дунен тІа. Сога хьаттача, вай кана ца доалийтар эггара хьалха боахам во лелабари хIаман хьурмат ца дари да. Вешта аьлча, мелал я-кх.

Газетага гІолла кхайк со Надтеречни района транспортникашка а Горагорскерча ЖКХ-2 болхлошка а шоай декхараш дагадоха яхаш. КІеззига тохале, кІеззига безамегІа хила нахаца. ТІаккха дукха сийрдагІа хургда вай вахар.

ЕГОРОВ ГЕОРГИЙ НИКОЛАЕВИЧ,
Горагорске вах.

ХА ТУЛЛИЙТ

Дика ховш да, Малгобекски районе эшачул дукхагІа къахьегама ресурсаш йолга. Цудухьа хьалъе лаьрхІар укхаза «Вайнах» яха завод. Цу гІулакха моттиг а белгальяьккхай, болх дІа а болабаьб.

Хьалъеш латтача предприяте цеха начальника М. Галаева яхачох, март чакхбоалаш хьалхара продукци арахеца езаш яр завод. Цхьабакъда, из де аьттув баланзар, гІишлон материалаш тоъаш ца хиларах.

Объект хьалъер СМУ-12 я. Цун кулгалхой низ кхачац гІишлонхошта эшаш йола Іалашо е, йоккхача дефицита хьалашка къахьегаш ба нах. Цхьабакъда, кІеззига мукъне материалаш хьатІаеча тохалу гІишлонхой. Цу тайпарча наггахьа мара хулаш доацача дийнахьа нийсделар тхо цига. Штукатурка еча овсаре къахьегаш яр Евлоева Лидай бригада. Шоай нормаш тІехкхоачашъю штукатурщикаша Гарданова Хьавас, Келигова Марема, Картоева Маккас, Хадзиева Марема, Галаева Маккас, сварщикаша Гагиев Мухьмада, Эсмурзиев Шахмарзас.

Эггара дІайхагІдолча дешашца вувц гІишлонхоша шоаш балха хьакхувлачеи цІакхувлачеи вахтови автобуса водитель Яндиев ХІарон. Из къахьегама ветеран ва, дукха шераш дІаденнад цо шийна дукха езача профессена.

Новкъа хеташ дувц ХІарона а гІишлонхоша а лоархІаме объект тІехьаьнна хиларах, балха тІа нийслуча халонех. Царех цхьабараш дІахо йодача хана заводе болх бе а керда професси караерзае а лаьрхІа ба. Иштта укхаза къахьега таро йолаш хургба городера дукхха кхалнах а. Долче, новкъостал де деза гІишлонхошта балхаш махулла сихагІа чакхдаха.

С. СУЛТАНОВ.

КПСС ЦК Платформа проект ювцаш

НИЙСАЧОА ТIЕХЬА ДА ВАЙ

Ленински парте истори хьадоладелча денз доагIаш да цун идейно - теоретически лардаш цIена хилара тIехьа хадданза йоанхо елген марксизмана тешаме хилари. Парте перестройка яра нах тIахьийхачул тIехьагIара ха дуккхача цIенхаштача эргалонашца белгала яьннай. Демократизацеи гласностеи хьалашка паччахьалкхенна доал дара гIулакхаш ший бе дохкаш латт халкъо.

Дерригача халкъага шерра ювцийта оттаяй КПСС ЦК Платформа проект. КПСС XXVIII съездо из чIоагIъяьчул тIехьагIа парте керда программа араяллалца йолча юкъа коммунистий балха тIа бизза пайда эцара дола лоархIаме документ да. Цхьацца йолча принципиальни позицешца дуккха а коммунисташ цIенхаштта раьза боацаш моттигаш яле а. Бакъда, марксизма-ленинизма теоретически тIехьаленашта вай духьала дац. Из хьетадеш а да. Цхьабакъда, догматизми нхыйола уйлаши дIайоахаргья вай.

Парте председателеи цун заместителейи декхараш кхоачашдергдола нах оттабе беза яхилга нийса хетац сона. ХIьта уж съезде харжа беза яхилга вIалла а тарлуш дац. Партийни вахара демократизаци яра болча наькъа духьала да из.

Платформа чулоацамга диллача белгалдаккха деваш Iальмате лоархIаме дош да, — тахан ира латта социально-экономически политически проблемаш кхоачашъелга. Вай дика хетарца белгалдоакх реформаш хьем боацаш кхоачашъяра тIагIертта къовсам лоаттабе беза яхилга.

Демократизаци кIоарг а еш, ше шийна лостам тела социалистически общество хургйола правови паччахьалкхе хьаяра тIехьа да вай. Укхаза цхьаккха тайпарча класса диктатура хила йиш яц, управленчески бюрократе доал хIьта а.

КПСС ЦК Платформа проекта тIа дувц юххьанцарча партийни организацей лоархIам лакхбе беза, яхаш хIана аьлча, из парте керттера низ боландаь.

Парти кердаяккхара платформа проекта из раздел къоабалъеш тIа а нйца, «Оргтехстрой» треста коммунисташа шоай юкъарча собране предложени елар: «ЧИС» ПСМО парткоми КПСС Грозненски горкоми дIаяхар дехаш, шоай декхарех лоархIа ца ераш санна.

Тхога хаьттача, юххьанцарча партийни организаце балха тIа лоархIаме гIонча а хинна дIаоттаргья райком. Коммунистий а парте боацарий а балха эггара гаргагIа латта звено я из.

Е. НИЗОВЦЕВА,
«Оргтехстрой» яхача треста партийни организаце секретарь.

Перестройка: кадрай проблема

ХЬАКИМА ГIАНД ДУКХА ДЕЗАР ПАЙДА БАЦ...

Укх шера 8 феврале шийлача Iуйрийна массехк эзар саг гулвелар парте райкома хьалхашка, чиновникаш-бюрократащ дIабаххалца дIагIоргдац тхо, аьнна. Диззача 28 сахьата лаьттар нах шийлача ара, вешта аьлча ерригa бюрократически аппарат отставке яхийтталца.

Биъ бутт баьннаб цу хана денз. Дицденнадий-хьогI уж денош района кердача хьакимашта? Цхьа юкъ яр нах шекбувлаш, шоаш сатийса эргалонаш районе хургьяц мотташ. Къахьегама коллективашка кулгалхой хоржаш вIаштIехьъяьккхача кампанес а дукха пайда бинзар. Шоашта гонахьара къаьнагIоз оарцагIа а боахаш, кхы а дукхагIа дIачIоагIбелар пхьабала кулгалхой шоай моттигашка. Цу хьакъехьа кепатеха «Кхоанен уйла е тахан кулгалхой хоржача хана», аьнна, статья а хилар газета тIа — («Сердало» 7.IV.1990 ш.)

БагIа а мегар цу хоржамаша дIачIоагIбаь хьакимаш шоай гIандаш тIа, нагахьа санна хьалха шоаш лелаьь балха стиль а хийца, балхагахьа юкъ а ерзаяь шоаш бол-болча сихха порядок е уж хьежа баларе. Цул совгIа, керда венача райкома хьалхарча секретара А.-Х. Х. Аушева (цу хана из ше мара хьаким а висавацар лаккерча эшелоне — шевар дIаваьккхавар) цу хана дIакхайкадьдар царга: «Хоржамаш деча хана цхьацца аьттонаш лехаш шо дIачIоагIлой а хьалха хинна «комараш» хургьяц шоана, сихха овлангара оаша шоай болх а стиль а ца хувце.

ХIьта а холуш хIама эргадаланзар, масала, совхозашка. Из-м хац, кхыметтел эггара бехктокхамегIа дола гота балхаш а кхерамеча ахка йисте кхачийтар цар. Цудухьа, цхьан дийнахьа директораш боацаш йисар кхо совхоз: «40 лет Октября», совхоз-техникум, «Маяк». Партера а шоай балхашкара а дIабаьхар цу совхозий директораш В. Дударов, Б. Полонкоев, М. Кодзоев. Райкома бюро заседане хьа ца боагIаш бисача «Назрановский» совхоза директора Б. Ю. Дударовнен РТП директора Х. Х. Пугиевнен боагIаш бола бехк уж балха арабаьлча бергболаш соцам а бир.

Совхозашка яьча приписхай, къоалий, даьча финансови зений тохкам бе, аьнна, тIадиллад района прокурора.

Иштта я 90 млн. сом совгIа зе даьча совхозий керттерча кулгалхой ийрча финал.

Вай бийцараш-м совхозий директораш мара бац. Селхан ше ваьгIача гIанда тIа тахан вагIаш наггахьа мара хьаким нийслац районе.

ХIама ца эпшаш ерригa райисполкома аппарат а хувцаелар ши-кхо ди хьалха. Керда хержача массехк сага цIераш йоахаргья вай (райисполкома председатель М. Льянов ше а ма вий керда хержа). Цун хьалхарча заместителалла хержав хьалха № 14 йолча училище директор хинна Ю. Арапиев, шолдагIа заместитель ва района керттера лор хинна М. Котиев, бехктокхаме секретарь — хьалха Пхьиленъонгий-Юртсовета исполкома председатель хинна И. Антошкиев, оргогдела заведующи — № 1 йолча городской школа директор хинна Р. Дидигова. РайОНО заведующи — ТIой-Юртара хьехархо, Нохч-ГIалгIай АССР халкъа депутат I. Кодзоев, халкъа тIахьожама комитета председатель — АПО председатела заместитель хинна Къ. Аушев, культура отдела заведующи, — хьалха городской Дворецa директор хинна М. Булгучев, района керттера лор — Т. Тимурзиев (СОАССР Пригородни районни больнице хинна хирург).

ЦIераш яьха варгвап укх тIеххьарча хана хувцабеннача а хувцалуш а латтача хьакимий.

Ца хилча яргIоацаш эргало я из, хIана аьлча, Наьсаре миссел кадрови политике застой хинна район кхычахьара лаха хала да. Сога хаьттача, пхе шерал совгIа ха якхийта мегаргьяцар хьакимага. ХIана аьлча, ший ков-карт хета волалу из ший балхах, дог айлу цун, «бIи» чIоагIбу, тIаккха докхорг мо дIатIалат из цу гIанда. Вешта, докхорг-м ше дизача Iо а дожар, бакъда, чиновнико дIахеца тигац гIанд. Цу тIа вагIа, аьнна, ше кхеллача санна хет цунна.

Из оамал еций, масала, районни керттерча ветеринарни лоро М.-С. Мальсагова лелаер? Маьсехи шу хьалха цу балхара ше дIаваьккхача хана денз аьрзи мо цу моттига тIахьувзаш хьавоагIа из, цига болх беш вар дIаваккхийта гIерташ ший хур а деш. ХIанз дукха ха йоацаш коллективо хержа (хьаьаш укх шера 12 мая арадаьннача «Сердало» тIа) кулгалхо — керттера ветлор И. Оздоев ший балха хьатIа а па вуташ, цун моттиг дIа а лаьца вагIа из, сона хьанаьхк даьчо манаьхк даь приказ техад, яхаш. «Со мара вац, аз яхар мара хургдац» яха курал я из, е Iаьдалах а законах а дош ца хеталга да? Нах цецбувл цу гIулакхах.

Цу тайпара гIулакх да Экажкъонгий-Юртсовета председатела Л. Сакаловас леладер а. Дукха ха я Экажкъонгий-Юрта керда председатель хержа а (Костоев Хьаммурд), керда Совет хержа а. ХIьта а «со дIаяла лаьрхIаяц» яхар мо хIама леладу цо, печать дIа ца луш. НаIар тIа ахарах, делхар дарах кхы хIама а ца хинна, юртсовето шийна йитай цун из, 16 мае денз из печать теха каьхат а Сакаловас цу тIа яздаь кулг а пайдана дац, аьнна, районни газета тIа хоам а баь.

Хоза дий из? Гоаламаш бага а ехха балхара дIа мел ваьккха саг, корта чу а белла, цу «бIенаш чу» юхачугIерте — фу дергда вай? Довнашка ахa веза цаьца е пар яхар а даь «кхераенна» тIехьашка вала веза? ТIаккха цар бIаргаш къоавзадича кхералургвар малав?

Цу тайпара моттигаш касткаста нийслу районе. Бакъахьа хетар, хIанз шоаша дIадоладаьчча тайпара кадрови политика дош дIа а хьош, моттигерча органаша цу вай дувцараш санна долча ийрчача гIулакхий хир а хоададнча. Хьано еннай Iаьдала балха моттигаш къувса бокъо? Харцо-бокъо ма лаха саго яхаш. Бакъда, болх къувсаш шоайла кIийлен а хувшаш, «шалташ» дIа-хьа етта нийрча оамал юкъера дIаякхна еза. Наха а къаманна а эпаш хIама дац из. Е вай къаманга товш а дац.

М. ЗАНГИЕВ,
тха соб. корр.

Страховане керда тайпа

Спортсменашта долча гIулакхa

Укх шера юкъедоаладаьд чIоаггIа кхерамеча балха гIулакхашца ювзаенна професси йолча бахача наьха цхьайолча группаш лораялара социальни аьттув боккхагIа хилийтара тIадерзадаь хIаране еча страховане массехк рискови тайпа.

Страховане цу тайпаех цаI да спортсменаша коллективни страховани яр.

Страховане из тайпа юкъедоаладаьд спортсмений, тренерий, цар дезалий кхы тIа а страховой аьттув хилийтар духьа.

Спортсмений коллективни страховане договор ду паччахьалкхен страховане Управленеца е инспекцеца спортивни общества (командо, клубо), спортивни общество чуйолча предприяте, организаце, е спонсораша. Страховане договоргIа страховани е йиш я хан-ханнахьа спортаца болча, моллагIа говзал йолча тренерийи спортсменийи.

Договор де йиш я 1 шерагара 5 шерага кхаччалца йолча хана е бокъонца яхьаш, матчаш, турнираш йолча хана. Страховой взносаш дIачутела оттаяьй хIара квартале, хIара шера е цкъара луш командай, спортобществай, клубий ахчанца а хьаштдале, предприятей, организацей — спонсорий ахчанца а.

СССР-а территоре тIа а иштта цун доазонел арахьа а страховане ерригача ханна страховани яьргаш лоархI укх тайпара хатараш хинна спортсменаш:

— дага доацача метте чов хиларах;

— цаховш маьже кагъяларах, чура эккхарах, хиннача човнашта дарба деча харцахьа медицински манипуляцеш а лелаяь маьже толхаярах;

— чов яьчул тIехьагIа валар хиларах.

Цу хьалашка страховой тариф спортсмено яьча страховане хIара 100 сома тIара 2 соми ах соми хул шера.

Спортсмений коллективни страховане правилашка керттерча условел совнагIа кхы тIа а условеш оттаяьй (алхха кхы тIа а оттаяьча условешка хьежжа а е мегаргья страховани) — тренировкаш е яхьаш йолча хана - чов яь а хIьта иштта хала хронически лазар кхийтта а (бахьан башха а дац), моттиг нийслой, из дIаьхдаларга хьежжа.

Кхы тIа а оттаяьча страховой условешка хьежжа страховой тариф белгалъяьй — страховани яь волча спортсменагара хIара шера 100 сома тIера 3 соми 90 кепиги (тариф № 1), иштта 2 соми 35 кепиги (тариф № 2).

Чов хиларах луш дола ахча тела доладу дарба деш латтача 16-ча дийнахьа денз; нагахьа санна халагIдола е хронически лазар кхийттадале — дарба доладаьча 31-ча дийнахьа денз вийрза валлалца, инвалид хилар чIоагIдаллалца е валлалца.

3 соми 90 кепиги долча тарифагIа даьча договоргIа цамогаш доаккхача хIара дийнахьа луш дола пособи 5 сом да, 2 соми 35 кепиги долча тарифагIа лур — 3 сом.

Договора хана чухь страховани яь волчоа ВТЭК-о I-чеи II-чеи группа инвалидность оттайича цкъара луш дола пособи лу I-ча группа инвалидашта страховани яь дерригa ахча, II-ча группа инвалидашта — страховани яьча ахчах нийсса ах.

М. НАЛЬГИЕВ,
НГIАССР Госстраха Управлене начальника заместитель.

ТЕЛЕПРОГРАММА

12 ИЮНЬ ШИНАРА

I ПРОГРАММА

6.30 — 120 минот.
8.35 — Из хиннад... хиннад...
8.55 — «Города йистера больница» яха художественни фильм. 14-гIеи, 15-гIеи сереш.
10.55 — «Карма» йоазонхо А. Хейдока Н. Рериха деттагIчун кхелах.
11.30 — Берий сахьат (французски метта урокаца).
12.30 — Ха. ТСН.
13.00 — Коллаж.
16.00 — ТСН.
16.15 — «Фиеста Филиппина» яхача ансамбла выступлени.
16.45 — Корта бохош дола малар меннача водителях йола «Колесо» яха наькъ тIарча кхерамзлен 1-гIа Ерригсоюзни телерадиопрограмма конкурса передачаш-призераш. (Новосибирск).
17.15 — Музыканташа музыках.
18.00 — Ха. ТСН.
18.30 — Политически диалогаш. Российски партийни конференцега.
20.00 — «Города йистера больница» яха художественни фильм. 16-гIа сери.
21.00 — Ха. ТСН.
21.40 — Н. Чепрагас дIаоал.
22.05 — «Дош» яха литературно - художественни программа.
00.05 — ТСН.

II ПРОГРАММА

8.00 — Iуйрийнара гимнастика.
8.20 — Футбол. Дунен чемпионат. Коста-Рика сборни — Шетланде сборни. 2-гIа тайм.
9.20 — Ритмически гимнастика.
9.55 — Футбол. Дунен чемпионат. Англе сборни — Ирланде сборни. 2-гIа тайм.
10.55 — «Расмус-бродяга» яха берашта дола фильм. 1-ра сери.
12.00 — Кусковое эрсий музыкай телефестиваль. 2-гIа передача.
12.35 — «Паччахьалкхен доазув» яхача юхагойтара сеанса телефильм. 5-гIа фильм — «Год сорок первый». 1-ра сери.
15.05 — «Багровая» яха документальни фильм.
16.05 — «Довкъар нийчдешда» (гIалгIай меттала).
16.35 — Документальни фильм.
16.50 — Аренда а, арендатораш а (нохчий меттала).
17.20 — «Воробушек» яха мультфильм.
17.30 — Информационно-публицистически программа.
18.00 — Информационни программа.
18.45 — Футбол. Дунен чемпионат. Бельге сборни — Южни Корея сборни.
21.00 — Бийса даьхъала хийла шун, бераш!
21.15 — Информационни программа дIахододар.
22.45 — Футбол. Дунен чемпионат. Голланде сборни — Египта сборни.

13 ИЮНЬ КХАЬРА

I ПРОГРАММА

6.20 — 120 минот.
8.30 — Шера ханаш. Июнь.
9.30 — «Города йистера больница» яха художественни фильм. 16-гIа сери.
10.30 — Документальни фильм.
11.30 — «Дунен гонахьа» яха альманах.
12.30 — Ха. ТСН.
16.00 — ТСН.
16.15 — Берий сахьат (английски метта урокаца).
17.15 — ДоттагIIеи мерилиамаш. «Гаудеамус» яхачеи Баумана цIерагIча МГТУ-и «Камерата вокале» яхачеи кагирхой хорий концерт г. Брауншвейг (ФРГ).
18.00 — Ха ТСН.
18.30 — «Шераш дIадахачул тIехьагIа вIашагIкхетар» яха радиои телеи журналиста Ю. В. Фомина кхоллама йола телеочерк.
19.00 — «Города йистера больница» яха художественни фильм. 17-гIеи, 18-гIеи сереш.
21.00 — Ха. ТСН.
21.40 Коллаж.
21.45 — Политически диалогаш. «Москва — Ленинград— Кемерово» яха телетIий.
22.45 — Футбол. Дунен чемпионат. Аргентина сборни — СССР сборни. Италера трансляци.
00.00 ТСН.

II ПРОГРАММА

8.00 — Iуйрийнара гимнастика.
8.20 — Футбол. Дунен чемпионат. Голланди сборни — Египта сборни. 2-гIа тайм.
10.20 — Мультфильм.
10.30 — «Расмус-бродяга» яха берашта дола фильм. 2-гIа сери.
11.45 — Кускове эрсий музыкай телефестиваль. 3-гIа передача.
12.30 — «Паччахьалкхен доазув» яхача юхагойтара сеанса телефильм. 5-гIа фильм — «Год сорок первый». 2-гIа сери.
15.55 — «Мелодий букет», «Прелюди» яха кинопрограмма.
16.55 — Информационно - публицистически программа.
17.25 — Керла парти: вай заманан баьдерг (нохчий меттала).
18.00 — Информационни программа.
18.45 — Футбол. Дунен чемпионат. Уругвая сборни — Испане сборни.
21.00 — Бийса даьхъала хийла шун, бераш!
21.15 — Информационни программа дIахододар.

14 ИЮНЬ ЕРА

I ПРОГРАММА

6.30 — 120 минот.
8.30 — Футбол. Дунен чемпионат. Уругвая сборни — Испане сборни. 2-гIа тайм. Италера передача.
9.30 — «Города йистера больница» яха художественни фильм. 17-гIеи, 18-гIеи сереш.
11.30 — Футбол. Дунен чемпионат. Аргентина сборни — СССР сборни. 2-гIа тайм. Италера передача.
12.30 — Ха. ТСН.
13.00 — Коллаж.
16.00 — ТСН.
16.15 — Биллиарда кхо ди Москве.
17.15 — «...16 шу даланзеи боккхагIеи».
18.00 — Ха. ТСН.
18.30 — Документальни фильма премьера.
19.00 — «Города йистера больница» яха художественни фильм. 19-гIеи, 20-гIеи сереш.
21.00 — Ха. ТСН.
21.40 — Актуальчи интервью.
21.50 — П. И. Чайковске цIерагIа музыкантий - исполнителий IX Дунен халкъашта юкъера конкурс торжественни хьаеллар. Чакхйоаллаш — ТСН.

II ПРОГРАММА

8.00 — Iуйрийнара гимнастика.
8.20 — «Капитан сорви-голова» яха берашта дола фильм 1-ра сери.
10.15 — Футбол. Дунен чемпионат. Аргентина сборни — СССР сборни 1-ра тайм.
11.30 — Кускове эрсий музыка телефестиваль. 4-гIа передача.
11.55 — «Паччахьалкхен доазув» яхача юхагойтара сеанса телефильм. 6-гIа фильм — «За порогом победы». 1-ра сери.
15.50 — Документальни фильм.
16.20 — «Республика кхаш ка».
16.45 — Фильм-реклама.
16.50 — Информационно-публицистически программа.
17.20 — Киножурнал.
17.30 — Iилма Ассоциаци: хьалхара гIа. Телефон: 22-01-65.
18.00 — Информационни программа.
18.45 — Футбол. Дунен чемпионат. Камеруна сборни — Румыне сборни.
21.00 — Бийса даьхъала хийла шун, бераш!
21.15 — Информационни программа дIахододар.
22.45 — Футбол. Дунен чемпионат. Итале сборни — США сборни.

15 ИЮНЬ ПIАЬРАСКА

I ПРОГРАММА

6.30 — 120 минот.
8.30 — Футбол. Дунен чемпионат. Югославе сборни — Колумбе сборни. 2-гIа тайм.
9.30 — «Города йистера больница» яха художественни фильм. 19-гIеи, 20-гIеи сереш.
11.30 — Футбол. Дунен чемпионат. Камеруна сборни — Румыне сборни. 2-гIа тайм.
12.30 — Ха. ТСН.
16.00 — ТСН.
16.15 — Документальни фильма премьера.
16.35 — Д. Шостаковича музыкальни ганзера — № 5 йола симфони.
17.25 — Объектив.
18.00 — Ха. ТСН.
18.30 — «Дума тихой ночью» яха музыкальни поэзи.
18.50 — «Капитошка» яха мультфильм.
19.00 — Прогресс. Информаци. Реклама.
19.30 — «Бийкъача шу тIаpa бале» яха таханарча Польшерча проблемаех.
21.00 — Ха. ТСН.
21.40 — Коллаж.
21.45 — «Фу? Мича? Маца?» яха брэйн-ринг.
22.25 — Из хиннад... хиннад...
22.50 — Взгляд.
00.30 — ТСН.

II ПРОГРАММА

8.00 — Iуйрийнара гимнастика.
8.15 — «Капитан сорви-голова» яха берашта дола фильм. 2-гIа сери.
9.20 — «Эрсий халхар» яха халхара самодеятельни ансамбла выступлени.
10.10 — Боалуш болча спортсменашта чемпионий хьехамаш.
10.55 — Кускове музыка телефестиваль. 5-гIа передача.
11.25 — «Паччахьалкхен доазув» яхача юхагойтара сеанса телефестиваль, 6-гIа фильм — «За порогом победы». 2-гIа сери.
12.30 — Футбол. Дунен чемпионат. Итале сборни — США сборни 2-гIа тайм.
16.00 — Документальни фильм.
16.40 — Иза оьшу дийначарна (нохчий меттала).
17.05 — «Никъ бераши».
17.00 — Фильм-реклама.
17.30 — Информационно-публицистически программа.
18.00 — Информационни программа.
18.45 — Футбол. Дунен чемпионат. Австре сборни — Чехословаке сборни.
21.00 — Бийса даьхъала хийла шун, бераш!
21.15 — Информационни программа дIахододар.
22.45 — Футбол. Дунен чемпионат. ФРГ сборни — Iарбий ВIашагIтехача Эмиратий сборни.

16 ИЮНЬ ШОАТТА

I ПРОГРАММА

6.30 — 120 минот.
8.35 — Вай беш.
9.05 — Саг. Лаьтта. Вселенни.
10.05 — Документальни фильма премьера.
10.15 — Исланде университета хоа концерт.
10.35 — Литературни Иркутск.
11.10 — «Партнер» яха коммерчески вестник.
11.40 — «Итале пхи ди» 1937—38 шш, репресси яьча итальянски дезалий кхелах.
12.25 — Коталон 45 шу дузаш. «Май бутт бар» яха художественни фильм.
14.15 — Спектр.
14.45 — Хьайбай дунен тIа.
15.45 — Политически диалогаш.
16.15 — «Предательница» яха художественни фильм. (Дукхьешуз, 1976 шера).
17.55 — «Лаьтта — вай юкъара цIа» яха фотоконкурс.
18.00 — Дунен халкъашта юкъера панорама.
18.45 — Мультфильм.
19.00 — ДIаоалий вай, доттагIий!
21.00 — Ха. ТСН.
21.40 — «Счастливый случай» яха дезалий телевикторина.
22.45 — Футбол. Дунен чемпионат. Англе сборни — Голланде сборни. Италера трансляци.
1.00 — ТСН.
1.15 — Футбол. Дунен чемпионат. Швеце сборни — Шотланде сборни.

II ПРОГРАММА

8.00 — Iуйрийнара гимнастика.
8.20 — «Жизнь прекрасна» яха субтитращкара художественни фильм. (СССР-и Италии, 1980 ш.).
10.00 — Футбол. Дунен чемпионат. Австре сборни — Чехословаке сборни. 2-гIа тайм.
11.00 — Футбол. Дунен чемпионат. ФРГ сборни — Iарбий ВIашагIтехача Эмиратий сборни. 2-гIа тайм.
12.00 — Музыкальни видеоканал.
14.00 — Прогресс. Информаци. Реклама.
14.30 — «Советская Россия» яха видеоканал.
17.05 — Вайна магашаллин гIароллхой (нохчий меттала).
17.45 — «НийслагIа вал» яха телефильм.
18.15 — «Лунхаеза мелодеш».
18.45 — Футбол. Дунен чемпионат. Бразиле сборни — Коста-Рике сборни.
21.00 — Бийса даьхъала хийла шун, бераш!
21.15 — Автоспорт. Дунен чемпионат. «Формула-1». Монте-Карлера передача.
21.45 — Коллаж.
21.50 — Пресс-клуб. Бийсачара сеанс.
00.05 — «Гибель 31 отдела» яха художественни фильм 1-рен, 2-гIен сереш.

17 ИЮНЬ КIИРАНДИ

I ПРОГРАММА

8.00 — Спорт массарна а.
8.15 — Ритмически гимнастика.
8.45 — «Спортлото» тираж.
9.00 — Iуррехьа.
10.00 — Даьхенна гIулакх деш.
11.00 — Iуйрийнара самукъадоликха программа.
11.30 — Никъ берий клуб.
12.30 — Музыкальни киоск.
13.00 — «УнахцIено» яха медицински болхлой Ден хетаь программа.
14.15 — Мультфильм.
14.20 — «Удмуртски АССР» «Италмас» яхача Паччахьалкхен иллейи халхареи ансамбла концерт.
15.00 — «Знакомый незнакомец» С. В. Станкевич СССР халкъа депутат.
15.45 — «Юрта сахьат» яха панорама.
17.00 — «Приключения Буратино» яха берашта дола фильм. 1-рен, 2-гIен сереш.
19.15 — «Венера бIаьсти» яха йоазаш йолча симфонически
19.45 — «ТIом» яха Н. Стан-музыка концерт (Австри ТВ). Июна цхьан цIерагIарча романах дола ялх серий йола художественни фильм. 1-ра сери. Премьера.
21.00 — Ха. ТСН.
21.40 — «Массехана а хургдолчун уйлаш» яха кIиранден нравственни проповедь.
21.55 — П. И. Чайковске цIерагIарча IX Дунен халкъашта юкъерча конкурсе.
22.15 — «Сакъердаме яр бийса» яха 60—70-ча шерашкарча литературий ноахалех дола художественно - публицистически фильм.
23.35 — Йовзаш йолча музына нердадараш.

II ПРОГРАММА

8.00 — Зарядка е отта.
8.20 — Футбол. Дунен чемпионат. Швеци сборни — Шотланде сборни. 2-гIа тайм.
8.20 — Молдаве музыкальни фольклора концерт.
10.00 — «Тайна далекого острова» яха мультфильм.
10.30 — «Дезал» яха телепрограмма.
11.30 — Никъ берий клуб (сурдопереводаца).
12.30 — «Следствием установлено...» яха субтитращкара художественни фильм.
14.00 — «Возрождение». «Дом в Клину», П. И. Чайковский цIераца ювзаенна, Подмосковье моттигех.
14.30 — «Советская Россия» яха видеоканал.
17.05 — Документальни фильм.
17.20 — Кхоллама оагIонаш. Профессор Д. Д. Мальсагов. (гIалгIай меттала).
18.00 — «Орамаш» (нохчий меттала). (Юхагойтар).
18.45 — Футбол. Дунен чемпионат. Ирланде сборни — Египта сборни.
21.00 — Бийса даьхъала хийла шун, бераш!
21.15 — «Здравствуй, милый». ДIалокх М. Суворова.
21.40 — Коллаж.
21.45 — Индийски кино дукха дезачарна. Киноконцерт.
22.45 — Футбол. Дунен чемпионат. Бельге сборни — Уругвай сборни.

РАДИОПРОГРАММА

12 ИЮНЬ, ШИНАРА

7.15 Объявленеш.
7.30 Передачай программа.
7.35 Республикански газетий обзор.
7.45 — 8.00 Музыка. Хаоттам.
8.15 — 8.45 Халкъа ашарий концерт (гIалгIай меттала).
9.15 Алкоголизмо общества ду зе. Беседа.
9.30 «Къона заманхо» (гIалгIай меттала).
9.50 — 10.00 Перестройка боанкхаш бола гIа (нохчий меттала).
16.00 — 17.00 Информационно-музыкальни программа. Радиостудера духхьала еш йола трансляци (гIалгIай меттала).
18.00 Керда хоамаш.
18.10 Керда хоамаш (гIалгIай меттала).

13 ИЮНЬ, КХАЬРА

7.15 Лазарех бераш лораделаш. Лорий хьехамаш.
7.25 «ДоттагIал» (эрмалой меттала).
7.35 Республикански газетий обзор.
7.45 Объявленеш. Хаоттам.
7.55 — 8.00 Передачай программа.
8.15 — 8.45 Димаева Iаьлий иллеш (нохчий меттала).
11.15 Илли оал Мицаев Мовсара.
11.50 — 12.00 Депутатий гIуланхаш.
15.15 — 15.30 «Барт болча дезале» (нохчий меттала).
16.00 — 17.00 Информационно-музыкальни программа. Радиостудера духхьала еш йола трансляци (гIалгIай меттала).
18.00 Керда хоамаш (нохчий меттала).
18.20 — 18.40 Дахчан пандара оаз (нохчий меттала).

14 ИЮНЬ, ЕРА

7.15 ДоагIаш дола къамаьл.
7.25 Музыка.
7.30 Передачай программа.
7.35 Республикански газетий обзор.
7.45 Объявленеш.
7.55 — 8.00 Музыка. Хаоттам.
8.15 — 8.45 Къонача иллиаархой концерт (гIалгIай меттала).
11.15 Халкъа этинах йола беседа (нохчий меттала).
11.30 Къахьегама ресурсаш.
11.45 — 12.00 Болхлошта дага латтар.
17.15 Передачай программа. Хаоттам.
17.16 Моттигерча радиос къамаьл ду. Гудермесски районера передача.
17.31 Музыкальни культура дегIайоалаяра наькъаш (гIалгIай меттала).
18.00 Керда хоамаш.
18.10 Керда хоамаш (нохчий меттала).
18.20 Керда хоамаш (гIалгIай меттала).
18.30 — 19.00 Халкъа ашараш (нохчий меттала).

15 ИЮНЬ, ПIАЬРАСКА

7.15 Мишта кечам бу гурахьа дувча ялата?
7.30 Передачай программа.
7.35 Республикански газетий обзор.
7.45 — 8.00 Уйла а ю болх а бу кердача хьисапе (нохчий меттала).
8.15 ЦIеноь тхоашта оахош хьаду.
8.25 Музыка.
8.30 — 8.45 Арчакова Сале керда стихаш.
11.15 — 12.00 Йовзаш йола мелодеш (нохчий меттала).
17.15 Передачай программа. Хаоттам.
17.16 «ДоттагIий оазаш».
17.31 «ЦIе сийгаш» (гIалгIай меттала).
17.46 Пандар лохк Хашагульгова Мадинас.
18.00 Керда хоамаш.
18.10 Керда хоамаш (нохчий меттала).
18.20 Керда хоамаш (гIалгIай меттала).
18.30 Музыка.
18.40 — 19.00 Къонача дезала хьан дергда новкъостал?

16 ИЮНЬ, ШОАТТА

7.30 Юртара гIишлош хьалъяра — къаьстта тернам (нохчий меттала).
7.45 Объявленеш.
7.55 — 8.00 Музыка. Хаоттам.
8.15 Передачай программа.
8.20 Республикански газетий обзор.
8.30 — 8.45 Агитбригадаш кхай тIа.
10.15 Яздархой хан. Мусаев Мохьмада 75 шу дузаш.
10.35 Реклама.
10.40 Халкъа тIахьожам болаш ба (нохчий меттала).
10.55 Музыка.
11.00 «Къонал».
11.30 — 12.00 Хатар хургдоацаш.
15.15 П. И. Чайковске музыка дуне.
16.00 «Хано дIадех» (гIалгIай меттала).
16.15 — 17.00 «ШоаттадийнахьарвIашагIкхетараш». Концерт (гIалгIай меттала).
18.00 — 19.00 Музыкальни почта.

17 ИЮНЬ, КIИРАНДИ

7.30 Передачай программа.
7.35 Республикански газетий обзор.
7.45 — 8.00 Деша да хилар (гIалгIай меттала).
8.15 — 9.00 Тха моаршал да шуга.
11.30 — 12.00 КIирандийнахьара музыкальни программа.
15.15 — 15.30 «Дешархо» (нохчий меттала).
16.00 Литературни Нохч-ГIалгIайче.
16.30 Реклама.
16.40 — 17.00 НоагIой ашараш.
18.00 — 19.00 «Иллеца доттагIал дараштa» яха концерт (нохчий меттала).

Специалиста хьехамаш

ХЬАЙБАШ УНАХЦIЕНА ХИЛИЙТАРА

«1989—1990 шерашкен 2000 шу хьатIанкхаччалцеи СССР экономически социальнии дегIайоалаяра керттера лостамаш» яхача программа тIа укх тайпара аьннад: «Хьайбай боахама ду ветеринарни доал тоаде». Уж дешаш тха Нохч-ГIалгIай Iилма-тохкама ветеринарни станце болхлошта доагIаш да эггара хьалха. Тхона карагIдаьнначох тийша да цхьан даькъе хьайбаш унахцIена хилар, царгара йоаккха продукци тIакхетийтар, дулхаца, шурийцеи цунах хьаю тайп-тайпарча продукташцеи баха нах Iалашбар. Цудухьа шоай низ дIакхоачар ду тха станце къахьегамхоша хьайбашта хулача инфекционнии инвазионнии лазаращца, уж хьоадеш йолча садоахкача хIамашца тешаме къовсам лоаттабе йиш хулийта таронаш лехаш. Цу даькъе цхьацца толамаш а даьхад. Масала, Iилма-тохкама балхаш деш дIадахийтача хIара сома тIеххьарча пхе шера 2 соми 40 кепиги цIена пайда бир станце къахьегамхоша. Цу юкъа баь берригa пайда — 1,7 миллион сом гаргга. Иизза йоацача хозрасчетагIа болх беш йолча тха коллектива хIара сага алапи юкъера лаьрхIача 20—60 сом лакхде йиш хилийтар цу гIулакхо.

Республика хьайбай боахама докхха зе ду тайп-тайпарча инфекционни лазараша, къаьстта а бруцеллезо, туберкулезо. Царех хьайбаш лораде а дерзаде а аьттув лургбола таронаш лехаш ба хIанз тха Iилманхой.

Станце болхлоша Ш. Ш. Мицаева, Г. Г. Черемисина, А. А. Сименяна «Ильинский», «Лермонтовский» совхозашца, Сунженски района «Победа», Грозненски района «1 Мая» цIерагIча колхозашца договораш а оттадаь, новкъостал ду цу боахамашта 82, 19 номераш йолча штампий вакцинах пайда а эцаш туберкулезах, бруцеллезах хьайбаш лораде, дерзаде. ТIеххьарча шерашка дарба даьд доахана Урус-Мартановски района «Горец» совхоза цхьоалагIча шурий фермеи Мичурина цIерагIча совхоза шурий ферме.

ХIанз тха станце Iилманхоша шоашта хьалхашка декхар оттадаьд тIайоагIача пятилетке республикера дерригa хьайбаш цу инфекционни лазарех дерза а даь унахцIена хилийта.

Экономически докхха зе ду хьайбай боахама даьгIен фашкаргаша хьоадеча доахана хулача пироплазмидозы яхача лазаро. Халкъа юкъе цунах «чихирь» оал. Цун духьала къовсам лоаттабеш, махулла сихагIеи дикагIеи дарба де йиш хулийта таронаш лехаш тIеххьарча ткъаьх шера боккха тохкама болх баьб станце Iилманхоша А. В. Лазариде, С. З. Дубова, аз айса. Цу даькъе цхьацца дика гIулакхаш а карагIдийннад. Масала, тIеххьарча кхаь шера, 60-ча шеращца ниисдича 17-зза, 80-ча шеращца — 9-зза кIезиггеннад цу лазарах цамогаш хинна доахан. Республика 14-ех 9 районе вIалла нийсдаланзар соахка пироплазмидозах цамогаш хинна доахан.

Республика жа леладеча боахамашка хулача гельминтозни лазаращца толайе къовсам лоаттабе йиш хулийта керда препараташ лехаш тохкамаш деш, уж производстве юкъехкувлаш болх беш ва станце Т. А. Катаев. Боахамашта цо новкъостал а деш дIаяхача пятилетке хинначул 30 процент кIезиггеннад цу лазарах цамогаш хула доахан.

Халахете а, хIанзалца хьа шерра даьржа долаш да республика шурий фермашка субклинически маститаш. Цу тайпара лазар кхийттача гуча а доацаш Iатта шим чухьнахьара бест. Из бахьан долаш чIоагIа лохлу Iатто лу шура, цун хьоанал, дикал. Маститех доахан дерзаде гIерташ боккха болх чакхбоакх ветеринарни Iилмай кандидата Л. Н. Воликен лаборанткас Е. В. Елкинаси. Цхьацца дика гIулакхаш карагI а даьннад. Цхьабакъда, ца дер довщ хул цкъаза цхьайолча шурий фермашка санитарни хьалаш геттара во хилар бахьан долаш.

Лейкозы яха лазар кхийтта доахан дерзадеш, уж унахцIена хилийта гIерташ дарба деш республика ветеринарни службаша беча балха юкъе доккха дакъа лоац тха станце Iилманхоша Т. М. Узуева, Т. Н. Чайчас, Р. В. Шаиповас.

ДикагIа дарба де йиш хулийта таронаш лехаш тохкамаш дарал, доахан дерзадеш болх барал совгIа, касткаста хул тха станце Iилманхой фермашка хьайбаш унахцIена леладара фу де деза наха хьехаш, лекцеш ешаш. Из тха керттера декхар да. Цу даькъе гIо эш тхона хьайбаш леладерашкара а. Царгара дех оаха хIара ферме лерттIа санитарни хьалаш вIаштIехьдахар.

Б. ДИКАЕВ,
ветеринарни Iилмай кандидат, НГIАССР заслуженни ветеринарни лор.

Халкъа кхоллам

Говрбаьречо яьккха йоI

Цьан юрта вахаш хиннав сов аьрдагIа лела ворхI воша. Царна дукъала дош ала вухьаш саг хиннавац юрта. Йинкал еце, цул нийрчагIа йоацаш йиша хиннай цар. Цун маьрел дIанийслургхиларах дог-дилла хиннаб вежарий.

ФуннагIа даь а шоай йиша цхьан фусаме дIанийсъе лаьрхIад цар. ПIаьраска дийнахьа доккхача маьждиге а баха, рузбане баьхкача юртарча нахага дIакхайкадаьд: кхоана говраш хоахкача котваьннача кIантага шоай йиша дIалургъя. Цига ара ца воалаш Iийнар малав ховргда тхона.

ШоллагIча дийнахьа юртал арахьа вIашагIкхийттаб говр - баьреш. Хьалхавала ловш цхьаккха хиннавац царех. Йиlий ворхI вешийна гуча ца боалаш, из де миштта вIаштIехьдаргдар-хьогI, яхаш бала болаш хиннаб уж.

Сага дага а доацаш, царна вена хьатIаэттав тIахьежача хоза тоабенна, кепах болча дин тIа а вагIаш, шин гIулакха вода лоамара саг.

— Ассалам Iалейкум, кIантий. Шо ма хоза вIашагIкхийттад. Фуд укхаза? — хьаттад цо.

— Сагото йолаш хIама дац. Тхоах хIаравар шин аьттув баргбацар хьогI, яхаш цхьан гIулакха тIехьа къовсавала араваьннав. Хьо хьаьша ва, хьох лочкъадаь тха хIама а дац.

— Тха юртарча ворхI вешин йиша я тахан дIалуш. Из кхоачаргъя говраш хоахкача котваьнначоа.

— Шуда аз дакъа лаца мегаргдарий? — хьаттад лоамарочо.

— ВорхI вешин йиша къовса укхаза вIашагIкхийттараш духхьал юртара нах мара бац. Цхьабакъда, хьо хьаьша ва, хьа сий ца дича даргдац тхо. Рузкъа долчунга мара кхоачаргъяц из, Iа а хахна мегаргья тхоца говр, — раьза хиннаб кагий нах.

Говра тIера шин талс Iо а тесса, говр-баьрешта лалла дIаэттав лоамаро.

Говраш дIахахка, аьнна, амар даьд. Юртахоша шоай говраш юха а увзаш, гаьнна хьалха валийтав хьаьша. Юртарча кагийча наха шоаш чIоагIа гIадбаха хилар къайла а кхухьаш, хьаьшо эхь дир вайна, яьхад.

Дерригача дунен да ше а хеташ, ворхI вешин йиша — шин нускал долча коа кхаьчав лоамаро. Кийчдаь арадаьккха бIаргадайча беса хувцавеннав лоамаро. ТIаккха шин говра бIара а хьежа, цо аьнад:

— Даккъасте яа хьо, тахан ма ималк хилар хох, хIанзалца-м хьокха бийттача а когал совгIа ког мича боаккхар Iа...

ДIаяздаьр
Б. КОСТОЕВ.

* * *

МоцагIа цхьан юрта хьаькъал долаш, нах дагабувла а ухаш, йоI хиннай. Цкъа из йолча кагий нах баьхкаб.

— Итт туман бехк цхьан тумах дIа а баьккха, цунна маIан а даь, кьахат пандарца йиш лакха вайна, — аьннад йоIага тхьамадас.

— Ца доагIача луш долча итт тумал дикагIа да доагIача, деннилга ховргдолча денна цхьа тума, — жоп а денна, йиш лекхай йоIо.

ЙоI хьаькъал долаш йолга кхетадаь, цох гIалат даккха ловш, тхьамадас аьннад:

— Ткъаь иттен, шийтен, цаIи яхача дешай маIан дел.

— Шийта яхар шера боагIа шийтта бутт беце, из фуд хац сона. Ткъаь итт яхилга бетта доагIа ткъаь итт ди деце, из фуд хац сона.

— ТIаккха из цаI яхилга фуд?

Цу хаттара жоп дала хьелуш хиннай йоI.

— Цунна, дала жоп деций хьа? — велавеннав тхьамада.

— Из цаI яхилга диаменна, дувцар фуд ца ховш багIа хьа корта беце, фуд хац сона, — жоп деннад йоIо.

* * *

Колхоза правлене заседани йолча чувоал ахархо:
— ГIоза юийла!
— Аьъ! Фуд оаха дуар?
— Ер колхоз я-кх.

* * *

Москве а ваха, цIаваенача тIехьагIа базархо лийннав шин цIенна го боахаш: «Тьфу. Дала наIалт хилда хьо вахара. Москве сона бIаргадайнараш санна дуккхаза вIаштIардаь хIана дац шо».

ДIаяздаьр
ЧАХКИЕВ Мурат.

Ленинградски область. Кингисеппе хьайийллача «Содружество» яхача фабрика цехе хьадаьча берий барзкъий эгтара хьалхара партеш.

Из тIехмеханизированни йола производство хьахилар юкъарчал доацаш дувзаденна да конверсеца — поточни линеши складаши дIанийсъяьй дукха ха йоацаш а тIехьа военни лагераш хиннача помещенешка. ХIаьта предприняте цIи хьахиннай советско - американски экономически гIулакхаш дегIадахкар бахьан долаш. Фабрика оборудованеца кийчъеча хьинаре дакъа лаьцар бизнесменаша, культура деятелаша, США общественни фондаша, юхаяла ца езаш цар швейникашта дIаеннай 200 эзар доллар мах бола оборудовани.

ХIара шера «Содружества» арахецаргда итт миллион сом гаргга мах бола берий барзкъаш.

СУРТА ТIА: швея Инга Николаевна Шанина фабрика продукци хьахьокхаш я.

М. БЛОХИНА сурт.
(ТАСС фотохроника).

Поэзи а вай зама а

Нохч - ГIалгIай историе, экономика, социологе, филологе Iилма - тохкама института нохчийи гIалгIайи литературай секторо Л. Н. Толстоя цIерагIча паччахьалкхен университетен пединститутен Iилмахошца цхьана арахийцад Iилман статьяш тIа йола «Поэзии вай замен» яха сборник. Цу сборника юкъе яхийтай нохчийи гIалгIайи поэзи малагIча хьал тIа я хьахьокхаш йола, бе-беча ноахалашкарчеи тайп-тайпарча боарамерчеи поэтий статьяш. Цу статьяй башхало я цар лерхIар проблемни хилар, поэтий творчески лаборатори мел йийлла а хьаелла, цунна чухьажа, творчества идейно - эстетически художественни принципаш дегIаяхкарца дувзаденна цар. художественни системаш мел йIаьхий хиннай хьажа гIерташ цар авторан хилар.

ХIара поэта — М. Мамакаева, Хь. Осмиева, Хь-Б. Муталиева, Ж. Яндиева, С. Озиева, Н. Музаева, Р. Ахматовай, Ш. Арсанукаева, З. Муталибова, С. Чахкиева, И. Минтяка, М. Дикаева, къонагIчарех волча А. Костоева, М. Ахмадова, М. Вышегурова, С. Арчакова, I. Хашагульгова, А.-Г. Угурчиева, З. Яндарбиева, А. Бисултанова, кхычар — поэзи техкачул тIехьагIа ала мегаргдолаш да, цар массане а къамий литературашта юкъе шо-шоай маIанаш, шо-шоай хьисапаш дихьад, нохчий, гIалгIай, эрсий литературай эстетически таронаш шерьяьй, аьнна.

«50-ча шерий тIеххьарча пхе шерагара 60-гIа шераш долалуча кхаччалца лирически турпал нравственно харжара проблема» яхача шин статья тIа филологически Iилмай доктора Х. В. Турнаева къоастаю М. Мамакаева, А. Мамакаева, Р. Ахматовай, З. Муталибова, Ш. Арсанукаева поэтически тIехьале, тохк Даьхенна, партена, Ленина, хIанзарча заманна хетаяь цар цхьацайола стихаш, поэмаш. Х. Туркаева белгалдоаккх поэтий художественни говзал лакхъенна хилар, шерра уйла е, эггара хьалха СССР халкъаш дIахо гаргадигара гIо деш дола хIамаш историца бIаргаго царна ховш хилар — бе-беча ноахалашкарча поэтий белгалагIа йола оагIув а башхало а, царна дагалаттарий маIан.

Филологически Iилмай кандидата Р. К. Ужаховай «Чахкиев СаIида поэтически творчество» яхача статья тIа стихай, эпически поэмай, басней хьадда анализ а еш, дикка уйла тIайохийт керда турпал хьакхоллара проблеманеи хIанз бокъонца долаш долчоаш, хьахьокх, керда дIадоладенна бокъонца долаш дар поэта кхетадеш боаррамагIа хьайоагIа процесс, цхьац-цхьацца дакъилгаш гулдеш Iоаяь башхадика опыт. «ГIарагIураш», «Седкъий догIа» (1962), «Лаьттан хьаж» (1974,) «Тхир дилла баьцаш» (1976), «Лаьттанна керте» (1981), «Дакъа лоацаш хилар» (1986) яхача стихай сборникаша тешал дора, Чахкиев СаIида талант хьинарахи низахи кхувш, латташ хилара, шин творчески зиза доаккхана дIахкаьча хилара. Вахарера бакъдар, нийсадар, дIадоладаьр чэкхдаккхар — иштта ба С. Чахкиева поэтически произведеней чулоацам. Цун поэзи белгалйоал социалистически хувцамаши исторически событеши, вай замала хьа нийслураш сихха теркалдеш хиларца. Шерденнад цун тематически эстетически доазонаш, чIоагIагIа хиннай хIанзарча гIалгIай литературана цо еш йола вилянн. Темаш дукха йолаш я таханара С. Чахкиева поэзи.

Керда книжка

Авторашта — Н. К. Байбулатова «Вай ханарча сага сурт-сибат Р. Ахматовай поэмашка», Г. П. Мальшевас «Поэт а переводчик а (Минтяк Ивана творчествах)», К. Б. Гайтукаев, «М. Дикаева творчествера къаманий интернациональнии белгало», А. С. Минкаилова «Ш. Арсанукаева поэмашкара истории вай замен» яхача шоай статьяшка къоастаю Р. Ахматовай, И. Минтяка, М. Дикаева, Ш. Арсанукаева творчествера къамани интернациональнии белгалонаш, хьахьокх, эрсий классически литературай къаман фольклореи художественни опытах поэташа пайда эцаш хилар, историеи хIанзарча ханнеи юкъе хоттабенна хьабоагIа бувзам. Статьяй авторий вIаштIехьдаьннад поэтий меттеи стилеи шо-шоай тайпаш, художественни башхалонаш, интернациональнни къамани тематика хьахьокха.

«М. Мамакаева поэмашкара турпали хан» яхача шин статья тIа Х. М. Мусаева ювц къаьнагIчарех волча нохчий писателa М. Мамакаева творчествои «Щеша диза лоамаш», «Наьнаца хинна къамаьл», «Комсий гайдолг» яха цун поэмаши. Бокъонца тохк поэмаши уж язъяь хан. Поэмаш тохкаш баьча балха тIа керттервар турпал, керда саг, социалистически заман саг ва, дIаяхача ханара хIамаш белгалду, вIаши дуст революци ялалехьа хиннеи хIанзареи нохчий халкъа вахар. Хьахьекхай авторски стиль, башхало, художественни говзал.

«ГIалгIай къоначча поэтий творчествера художественноста дешаш. (Духдийнна моттигаш, лийхараш, корадаьраш)» яха филологически Iилмай кандидата А. Х. Танкиева статья къоначеи болалуш болчеи гIалгIай поэташта А. Костоевна, А. Плиевна, С. Арчаковна, М. Вышегуровна, I. Хашагульговна, А.-Г. Угурчиевна, кхычарна хетаяь я. Авторо дика кхеташ пайда эц лакхе бийцача авторий стихаехи миниатюрехи, анализ ю царна, цу цхьан ханна хьахьокх, деша хIара художника ши-шин говзал, цар тIанйца лелаеш йола формаши методаши, шоай творчески говзала боарам кхы а дукхагIа лакхбе гIерташ уж хилар. Цунца цхьана А. Танкиева белгалдоаккх, художественноста, сурт-сибаташ увттадеш лаьхкача боарамга кхачара къоначa поэташа литературон къаман фольклорон Iоаяьча йIаьхийча опытах пайда эцанза, бокъонца долаш дола хIамаш теркалдар духьа художественни профессионализма говзал караерзаяра беррига кхетам тIабахийтанза барг ца хилар.

«50 — 80-ча шерашкарча гIалгIай поэзе традицейи кердадарийн проблемаш» яхача М. Вышегурова статья тIа анализ ю къаьнача, юкъерча, къонача ноахалех болча гIалгIай поэтий Хь. Осмиева, Хь.-Б. Муталиева, С. Озиева, Ж. Яндиева, А. Ведзижева, С. Чахкиева, М.-С. Плиева, А. Хамхоева, И. Торшхоева, I. Хашагульгова, С. Арчакова, Г. Гагиева, А.-Г. Угурчиева, М. Ахильгова, Т. Кодзоева, Д. Бериханова, кхычар творчествана, хьахьокх, гIалгIай литературни мотт дегIабоалабара хIара поэто мел дакъа лаьцад, шоай поэтически творчестве поэташа эрсийн дуккхача кхыча къамийн литературай художественни опытах шоай поэтически творчестве пайда мишта эц. Керда дIадоладеннача бакъдолча хIамаша хьахьокх, влияни ярах гIалгIай поэзе идейно - художественни чулоацам мел сиха тоапу, керда жанраш (лирически, лиро-эпически, пейзажни) мишта хьахул, хIанзара бакъдола хIамаш гойт дукхагIйолча стихай тематикон, проблематикон, строфичность нийса лелаю, йижа-хоза оаз я стихай. Поэтий дерригача ноахалий художественни опыто вIаши влияни яреи вIаши йIаьхий ярен процесс йолаеннай.

«Н. Музаева поэзера идейно - философски лехараш» яхача шин статья тIа А. М. Хусиханова анализ ю нохчий поэта Н. Музаева поэтически творчествана. Авторо къаьстта уйла тIайохийт стихай тематически циклана: «Ленинианана», «Сийлахь-бокхача Октябра», «Даьхенна», «СССР кхыча халкъашцарча нохчий халкъа доттагIала», «Лирикана», и. кх. дI. Статья тIа мабарра хьахьекхаб эрсий классически литература лоархIам а хIаьта иштта Н. Музаева поэзена чIоагIа влияни яьча эрсий писателаша А. С. Пушкина, М. Ю. Лермонтова, Л. Н. Толстоя, С. Есенина, кхыча советски писателий творчества яь влияни а.

А. И. Халидова, А. С. Минкаилова «Нохчий поэзе меттах лаьца (70 — 80-ча шерашкара къонача авторий стихаш). Проблема оттаярца» яхача шоай статья тIа ювц къонача нохчий авторий Л. Абдулаева, А. Бисултанова, З. Яндарбиева, Д. Кагерманова, кхычар поэзи, къаьстта а белгалйоах метта башхалонаш, произведеней стилистически структураш. Белгалдоаккх, къонача поэташа антитеза, оксюморон, дейкис яхараш санна йолча, сурт-сибаташ нийсагIа кхолладолийташ, стихай мотт бIаьхегIа, шарагIа хулийташ йолча поэтико - стилистически средстваех пайда эцаш хилар. Белгалдаьхад нохчий метта деш къийдеш дола кхоачамбоацараш а.

Лоацца аьлча, Iилманхой коллективо хьакхеллад нохчийи гIалгIайи поэтий поэзе жанрах дола доккха, дика сборник. Цу тIа анализ яьй вайнаьха халкъа кхел хьахьокхача бе-беча ханашкарча стихашта, хьахьекхай халкъий духовни культура, цар нравственни дика гIулакхаш, вай ханарча сага хула дикахетараши саготонаши.

«Поэзии хIанзара замен» яха сборник могадарцеи дика лархIарцеи цхьана белгалдаккханза дардап, е тохкам беча хана, халахете а, дуккха чоалхане процессаши хIамаши бокъонца хьагучадаха Iилманхой вIаштIехьдаьнна ца хилар. Исторически бакъдолчуноцара «кIай кIаьдаш» кхоачам боллаш хьа ца гойташ дисад хIанз а, хIанзчул тIехьагIа тахка езаш я дуккха поэтически произведенеши цIераши.

Iилман статьяш тIайолча цу сборнико новкъостал дергда Iилманхошта, специалисташта, творчески болхлошта, студенташта, из дешаш мел бараштa нохчийи гIалгIайи поэтий поэтически творчество йовзара, шоай знанеш лакхъяра, къамашта юкъера юкъмоттиг тоаяра.

И. ДИДИГОВА,
Нохч - ГIалгIай историе, экономика, социологе, филологе Iилма - тохкама институтa советски ханарча НГIАССР историе сектора зIапагIйола Iилман болхло.

Суда залера

Ши юхь йола саг

Харц хургда Малгобекски района Вознесенски яха Н. Латунова хала йоаллар аьлча. Цкъа-дале, станицерча бувзама отделене начальник яр из, шозлагI-дале, кхаба везаш саг вацар, кхозлагI-дале, чуIе паргIата фусам яр. Цхьабакъда, цох кхоачам бе лаьрхIа яцар Н. Латунова..

ЩагIа хьаяь кхалнаьха кетараш йохкаш йIаьхий хила дагадехар цунна. ХIама дацар нагахьа санна уж шин кулгашца тега говзал йоаллаш из хиннаяларе. ТIаккха патент хьа а нийца, балхара мукъа мел йолча хана маха боаккхаш ягIа мара езацар.

Мичара... Н. Латуновас аттагIбола никъ лехар. Массабола нах хилац шоана цIагIа хьаю кетараш гаьнна дIаяхьа а уж цига йохка а таро йолаш. ХIаьта бувзама отделенена кулгалдеча Н. Латунована из де хала дацар — моллагIдола товар почте гIолла дIадахьийта йиш яр цун.

Пхиъ кетар дIаяхар Вознесенскера вай мехка тайп-тайпарча миIингашка. Нахагара хьаэцача хана цхьан кетарах 280 сом лора Н. Латуновас, хIаьта шин клиенташкара юкъера лаьрхIача 450 сом доаккхар. Долче, базархочо, хийла пIелг ца тохаш 770 сом шин киса деллар.

Клиенташа почте гIолла хьакхухьийта ахча шин цIерагIа хьатувсаш хилча кхераме долга кхетадир Н. Латуновас. Цудухьа кетарех доагIар шин йиIий Н. Конновай а лоалахочун В. Мулюковай а адресагIа хьакхухьийтар цо. ТIехьагIа техкача гуьадаьлар Н. Коннова городе Саратове яхилга, хIаьта В. Мулюкова массехк шу хьалха даьла Iаьхарта дIачуяхалга. Цу шиннена а когаметта почтови отправленеш тIа кулгаш яздаьр Н. Латунова ше яр. Лоацца аьлча, шин служебни гIулакхах пайда нийцаб цо.

Халкъа судо кхо эзар сом гIод техар Н. Латунована, цул совгIа. паччахьалкхенга дIадала дезаргда цун ше нахагара даьккха 770 сом.

ХIанз хаттар отт: фу саг я зуламхо? Балха йолчара дика тешал ду цун. цунна еннай В. И. Ленина бIаь шу дизара сийна йолеи «Къахьегама ветеран» яхеи медалаш, сийлен грамоташ. Кхыдар па лаьрхIача, КПСС член а я из. Долче, дуккхача шерашка ши юхь йолаш яьхай-кх Н. Латунова.

М. ЭРЗИЕВ.

Редактора зам. М. М. ХАМХОЕВ.

Тахан республике гIоллеи Грознеи хувцалуш морхаш а йолаш, йоачан а йоацаш, малхбузехьара секунде 3—8 метр чIоагIа мух а хьекхаш хилеи фегара температура республике 26—31. Грозне 28—30 градус йIовхал йолаш хилеи тарлу.

Кхоана юкъ-юкъе догIа а делхаш, цхьайолча моттигашка ша а бетташ, тайп-тайпарча оагIонашкахьара секунде 3—7 метр чIоагIа мух а хьекхаш хилеи фегара температура бийсана 15—20. Грозне 23—28 градус йIовхал йолаш хилеи тарлу.

Метеостанци.

Ленина ордени Сийлахь-боккхача Даймехка тIема I степена ордени еннача «Грознефть» объединене базерча
Грозненски № 4 йолча юкъерча профессионально-технически училища кагий нахи мехкарийи деша хьех

Укх профессех Iомабергболаш:

1. Мехкдаьттеи гази йоаккхача эксплуатационни тохкамеи бурув тохача бурув деттачун гIонча, электросварщика болх бе а Iомавеш.

2. Буровойшта гIулакх деш вола электромонтер.

3. Электрогазосварщик.

4. Слесарь-авторемонтник.

5. Химически анализа лаборант (мехкарий).

6. Топограф-геодезист.

7. Мехкдаьтта даккхара оператор.

Училище дIаэц 9—11 класс яьккха бола кагий нахи мехкарийи, иштта эскаре гIулакх даьчул тIехьагIа запасе баьха бIухой а, 1, 2, 3 шера дешаргдолаш.

«Грознефть» яхача объединенена лаьрхIа кадраш кийчъю училище.

Училище дешача юкъа дешархой мах боацаш Iалашбу барзкъашца, кхачанца, учебникашца. Производственни практика чакхйоаккхача хана шоай специальностах болх барах даьккхача ахчах 50 процент дIалу дешархошта. Училище дешаш йоаккхаш йола ха балха стажа юкъе йодаш я. Мехкарашта лаьрхIа училище хьайийлай барзкъаш дахара, тегара пазата хIамаш хьае Iомабеш йола курсаш. Училище болх беш я кхы масайтта кружоки спортивни секции. Кхычахьара хьатIабаьхкараш, Iе моттиг йоацараш Iалашбу дика кийчъяча общежитеца.

Юкъера школа яьккха бараштa 36—45 сомага кхаччалца стипенди лу. Училища кхо курс яьккха экзаменаш дика дIаенна болча кагирхошта юкъера образовани хиларах дола тешали профессех квалификаци яларах дола документи лу. Училище йистеяьккхараш болх бе хьожабу Грозне а, цун доазол арахьа а.

Училище деша дIаотта безам бараша директора цIерагIа укх тайпара документаш дIалу: заявлени, дийша хиларах дола тешал, характеристика, 086-у формагIа йола медицински справка, вахача моттигера справка, ваь хиларах дола тешал, 3х4 боарамагIа дола 4 сурт.

Хьамсара доттагIий! Дувла тха училище деша! Из йистеяьккхача лакха квалификаци йола болхлой хургда шох.

Училища адрес: г. Грозный, Октябрьский р-н, 12 участок, телефон 9-54-41-02.

Училище дIакхача йиш я №№ 13, 25, 24 йолча автобусашца «12 участок» яхача остановке кхаччалца дIавахача.

КАГИЙ НАХИ МЕХКАРИЙИ!

Нохч - ГIалгIай паччахьалкхен педагогически институто 1990 — 1991 дешара шера дийнахьарча отделене студенташ дIаэц укх факультеташка:

Физически — физикеи, **математикаи специальность** а Iомаеш.

Дешара ха — 5 шу. Деша дIаотташ е экзаменаш яла еза: физика (багахдувцаш), математика (яздеш), эрсий мотти литературеи (яздеш).

Математически — математика, информатикаи вычислительни техникеи специальностагIа.

Дешара ха — 5 шу. Деша отташ е экзаменаш яла еза: математика (яздеш, багахдувцаш), эрсий мотти литературеи (яздеш).

Эрсий меттеи литератураи — Къамаи школе эрсий мотти литературеи хьехара специальность а Iомаеш.

Дешара ха — 5 шу. ДIаотташ е экзаменаш яла еза: эрсий мотти литературеи (яздеш, багахдувцаш), СССР истори (багахдувцаш).

Физически культура — физически культура специальностагIа.

Дешара ха — 5 шу. Деша дIаотташ е экзаменаш яла еза: ше хержача специальностагIа (яйгача атлетиках, гимнастиках, некдарах), биологи (багахдувцаш), эрсий мотти литературеи (яздеш).

Индустриально - педагогически. — Къахьегаиа, цу даькъе гIулакх деча къахьегама) специальностагIа.

Дешара ха — 5 шу. Деша дIаотташ е экзаменаш яла еза: математика (яздеш), физика (багахдувцаш), эрсий мотти литературеи (яздеш).

Юххьанцарча классий — педагогикаи юххьанцара дешар Iомадара методикаи специальностагIа.

Дешара ха — 5 шу. Деша дIаотташ е экзаменаш яла еза: эрсий мотти литературеи (яздеш), математика (яздеш), СССР истори (багахдувцаш).

— эрсийн нохчийн меттала педагогикаи юххьанцара дешар Iомадара методикаи специальностагIа.

Дешара ха — 5 шу. Деша дIаотташ е экзаменаш яла еза: эрсий мотти литературеи (яздеш), математика (яздеш), нохчий мотт (багахдувцаш).

— эрсийн гIалгIайн меттала педагогикаи юххьанцара дешар Iомадара методикаи специальностагIа.

Дешара ха — 5 шу. Деша дIаотташ е экзаменаш яла еза: эрсий мотти литературеи (яздеш), математика (яздеш), гIалгIай мотт (багахдувцаш).

Химико - биологически — химеи биологеи специальностагIа.

Дешара ха — 5 шу. Деша дIаотташ е экзаменаш яла еза: хими (багахдувцаш), биологи (багахдувцаш), эрсий мотти литературеи (яздеш).

Художественно - графически — черченеи изобретатель - искусстваи специальностагIа.

Дешара ха — 5 шу. Деша дIаотташ е экзаменаш яла еза: специальностагIа йола экзамен (сурт, живопись), математика (яздеш), эрсий мотти литературеи (яздеш).

Дошкольни воспитани — педагогикаи психологеи специальностагIа.

Дешара ха — 5 шу. Деша дIаотташ е экзаменаш яла еза: эрсий мотти литературеи (яздеш а багахдувцаш а), СССР истори (багахдувцаш).

Ерригача специальносташка керттера лоархI хьалха цIи яьккха ши экзамен.

Дийнахьарча форме дешар Iомадара дIаэц берашца болх баь опыт яраш, е из гIулакх дезараш, школай педсоветаша, юкъера профессионально - технически училищаша, юкъерча лаьрхIача дешара заведенеша, халкъа дешара органаша, къахьегама коллективаша, комсомола горкомаша, райкомаша рекомендаци еннараш, укх тIеххьарча кхаь шера эскаре гIулакх даь баьнна цIабаьхкараш.

Индустриально - педагогически факультете целевой набор ергья профтехучилищаш чакхъяьхача наха, ПТУ а общеобразовательни школай а производственни дешара мастераш царех кийчбергболаш.

Дошо (дото) медалца юкъера школа яьккхарий, тIехдика юкъера лаьрхIа дешара заведени е СПТУ яьккха диплом дарий шоай специальностагIа дешаотташ цхьа экзамен мара яла езац:

Математически факультете — математика (яздеш).

Физически факультете — физика (багахдувцаш).

Эрсий меттеи литератураи факультете — эрсий мотти литературеи (яздеш).

Физически культура факультете — специальностех экзамен.

Индустриально - педагогически — математика (яздеш).

Юххьанцарча классий факультете (эрсий а къаман а отделенешка) — эрсий мотти литературеи (яздеш).

Дошкольни воспитани факультете — эрсий мотти литературеи (яздеш).

Химико - биологически факультете — хими (багахдувцаш).

Художественно - графически факультете — специальностагIа экзамен.

Цу экзаменагIа «пхиъ» яьккхар, кхыйола экзаменаш яла ца езаш мукъавоал. нагахьа санна «шиъ» е «кхоъ» йоккхе юхейиса экзаменаш дIаяла еза.

Юкъерча образоване база тIа юкъера ПТУ тIехдика чакхъяьккхача наха доагIаш да из, нагахьа санна цун профессеца нийслуча специальностагIа деша отташ из вале.

Институте дешаш болча хана студентий йиш я цаI е массехк педагогически специальность Iомае.

Заявленеш дIаэц

25 июне денз 15 июле кхаччалца.

Заявленеца ер документаш хила деза:

— юкъера дешар дешарах дола документ (подлинник);

— 086-у формах йола медицински справка;

— къахьегама книжка тIара выписка;

— 3х4 см. дола 6 сурт;

— паспорт е эскара декхарца гIулакх хиларах документ абитуриента ше хьахьокха деза.

ДIаоттара экзаменаш 16 июле денз дIаэц.

Студенташ дIаязбу 5 августе кхаччалца.

Толаме дешаш бола студенташ стипендеца Iалашбу. Института шин шиъ общежити я.

Приемни комиссе 9 сахьат даьлча денз 16 сахьат далалца болх бу (кIиранденгара дIаиккхача).

Института адрес: г. Грозный, Орджоникидзе пр., 62, приемни комисси.

ТХА АДРЕС: 364907. г. Грозный, Маяковске ул., 92. Телефонаш: редактора — 22-45-57; редактора заместитела — 22-85-07; бехктокхама секретара — 22-84-68; отделий: идеологически — 22-53-12, промышленностеи транспортеи — 22-75-81, 22-65-01; агропромышленни—22-47-84, 22-90-66; культура — 22-64-75, 22-75-78; письмой — 22-85-64; машинописни бюро—22-89-51; корректорски — 22-89-88.

НАШ АДРЕС: 364907, г. Грозный, ул. Маяковского, 92. Телефоны: редактора — 22-45-57; заместителя редактора — 22-85-07; ответственного секретаря — 22-84-68; отделов: идеологического — 22-53-12, 22-54-84; промышленности и транспорта — 22-75-81; 22-65-01; агропромышленного — 22-90-66; 22-47-84; культуры — 22-64-75; 22-75-78; писем — 22-85-64; машинописное бюро — 22-89-51; корректорская — 22-89-88.

Газет арадувл шинареи. ереи. шоаттеи деношка

СФ02166. «Грозненский рабочий» издательства типографи, Маяковске, 92. Типография издательства «Грозненский рабочий», ул. Маяковского, 92. Заказ № 1923.